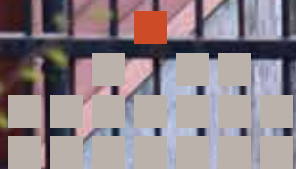

SLEKT OG DATA

Medlemsblad for Slekt og Data

Årgang 27 nr. 2/2016

**Nå heter det ikke DIS-Norge lengre!
Har du en hanseat i slekta?
DNA og Vikingarven
DNA: Big Y**

Medlemsblad for Slekt og Data. Utkommer med 4 nummer pr år.

Abonnement for bibliotek og liknende institusjoner kan tegnes for kr 450,- pr år.

Annonser kan tegnes ved henvendelse, telefon 22 42 24 00; e-post generalsekretar@disnorge.no

Slekt og Data

Post/besøksadresse:
Øvre Slottsgate 2B,
0157 Oslo
Telefon: 22 42 24 00
www.disnorge.no

Redaktør:

Aina Johnsen Rønning,
slekt-og-data@disnorge.no

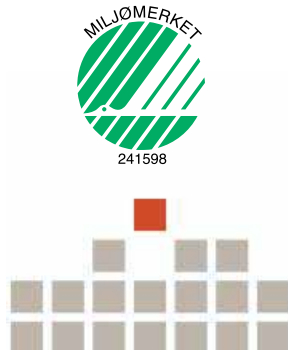
Opplag: 10 000

Produksjon og trykk:

Aktiv Trykk AS/Gamlebyen
Grafiske AS

Layout: Liv Ofsdal

ISSN 0803-0510

Leder

Takk for tilliten, og takk for utfordringene!

Landsmøter er formelle, der er det faste poster man skal igjennom, regnskap og budsjett skal godkjennes, finurlige formuleringer i forslag til vedtektsendringer skal diskuteres, nye styremedlemmer skal velges - og så skal man selvsagt ha det gøy sammen med gamle og nye kjente. Det er kanskje ikke så formelt, men det hører med det også.

Et landsmøte er også en milepæl. Da skal man se bakover, telle sine seire og nederlag, og gjøre opp sitt bo. Landsmøtedelegatene skal vende tommelen opp - eller ned - for det arbeidet styret og sekretariatet har gjort, og nå tenker jeg mer på Facebook enn på det som foregikk i Colosseum i det gamle Roma, der keiseren vendte tommelen ned hvis det var en gladiator som ikke falt i nåde.

På et landsmøte skal man også se framover. Landsmøtedelegatene skal fortelle det påtroppende styret hvilken retning det er ønskelig å gå, og det er også snakk om tempo og moment i denne framrykkingen. Strategisk planlegging, kan det kalles.

Tillat meg først å se litt bakover. Som ny leder i DIS-Norge har det vært to utfordrende år. Det nye styret satte seg også som mål å ha en større åpenhet - det var kanskje enkle grep vi valgte, men av og til er det de enkle grepene som skal til. Hurtigreferater fra styremøter, nyhetsbrev til alle medlemmer (DIS-posten), og godt forberedte styremøter, noe som har bidratt til bedre prosesser i styrearbeidet.

Det viktigste tiltaket i forhold til større åpenhet, har nok likevel vært å få drøftet viktige strategiske valg på ledersamlingene og tillitsvalgtkonferansen, og det å sende ut noen av forslagene som skal behandles på landsmøtet på en høringsrunde i distriktslagene på forhånd. Det har gitt styret verdifulle tilbakemeldinger, og ganske sikkert sikret et bedre resultat enn om styret hadde sittet i sitt lønnkammer og tenkt kloke tanker helt alene.

Det var viktige saker som styret la fram for landsmøtet i år, og jeg er glad for at vi fikk gjennomslag for både å endre navn fra DIS-Norge til Slekt og Data, vi har fått fornyet formålsparagrafen i vedtektene, og vi fikk landsmøtets godkjenning av et budsjett som gir muligheter for å gjennomføre noen ganske krevende prosjekter - blant annet nye nettsider og fornyelse av databasestrukturen i Gravminner.

Takk for tilliten, jeg gleder meg til de to neste årene, for nå begynner virkelig arbeidet med å forme de neste 25 årene i vår organisasjons liv. Og jeg må takke for utfordringene, for det er sannelig ikke lite vi nå skal få gjennomført. Jeg føler meg trygg på at sammen skal vi lykkes.

Tone Eli Moseid, *Styreleder*

Redaktørens leder

Innhold

Livet handler mye om penger, og årets landsmøte var preget av pengediskusjoner. Det satt langt inne for mange å stemme for en kontingentøkning på 10 %. Selv om det ikke handler om en økning mye over prisstigningen, er mange redde for at passive medlemmer vil synes 500,- er for mye å betale.

Slekt og Data mangler statsstøtte, og på tross av lobbyarbeid er politikernes og byråkratenes oppfatning at slektsforskning er noe som gavner hvert enkelt medlem, og ikke samfunnet for øvrig. Da får man ikke statsstøtte. Jeg ser frustrasjonen til et styre som vil så veldig mye med organisasjonen, og som ikke har penger til å sette i gang med nødvendige forbedringer av nettsidene, kursvirksomheten og gravminnedatabasen.

Mens hovedorganisasjonen snur hver stein på jakt etter kronene, sitter mange lokallag på mye penger. Av medlemskontingenten går 25 % til distriktslagene. Lag med mange medlemmer får store overføringer. Andre lag har vært smarte. I Trondheim og Bodø har man solgt CD-er som enten kombinerer ulike kilder, eller som er en kilde laget har digitallisert og gjort søkbar.

Kanskje bør Slekt og Data sentralt også sette i gang med liknende prosjekter? Sveriges Släktforskarförbund har gjort dette, de selger CD-er med navn på døde mellom 1901-2013 for 600,- per stykk. Tjenesten selges med en god søkefunksjon der man blant annet finner adresser og pikenavn.

Vi vet jo hva slektsforskere er ute etter – vi kan skreddersy tjenester som det er betalingsvillighet for. Når folk er villige til å betale tusener for tjenester som for eksempel MyHeritage, er det penger å hente der ute.

Uten penger til å utvikle nettside og tjenester vil vi sakke akterut. Medlemmene forventer kvalitet, og kvalitet koster. Slekt og Data har gjort en del grep for å gi medlemmene merverdi, som å la tilgang til bladet og genealogiske ressurser være forbeholdt medlemmene. Nå har styret fått økonomisk handlingsrom av Landsmøte, ved en økning av medlemskontingenten. Er ikke det tilstrekkelig, må man tenke annerledes. For eksempel ved å endre andelen av kontingenten som går til distriktslagene, eller å skape nye tjenester som kan gi penger inn fra alle slektsforskere som er interesserte i dem, - ikke bare fra våre egne medlemmer.

Aina Johnsen Rønning, *redaktør*

Foto: Selfie

Nytt navn på DIS-Norge	4
Landsmøtet 2016	5
Har du en hanseat i slekta?	9
3 små historier fra Tore Mehl	12
Populære slektsbøker	13
Astora, en norsk småby i USA	14
Bilder fra dødsbo	17
Y-DNA og Vikingarven	18
Brudegaver for 700 år siden	22
Fangen og sangen	24
Slektsforskerskolen, del 15	28
Bokanmeldelse: Bøddel	32
Slektsforskerintervjuer	34
Bunaden som slektshistorie	38
Notiser og lesebrev	40
Big-Y	44
Tips fra danskene	45

Forsiden

Årets landsmøte ble lagt til Bergen, noe som ga oss en gylden mulighet til å se nærmere på Hordaland sitt hanseaterprosjekt og besøke museet på brygga. Å leve som dreng på 1700-tallet var intet liv på roser, men det ga muligheter for hardbarkede unggutter som ville opp og frem. Kanskje ikke rart at hansaætlingene ble gode kjøpmenn og handelsfolk. Det er nemlig ikke bare Herman Friele som har hanseater i slekta.

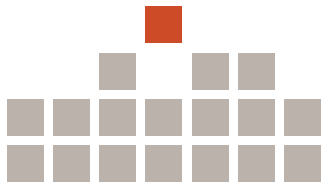

Nytt navn på DIS-Norge: Slekt og Data

TEKST OG FOTO AV AINA JOHNSEN RØNNING

73 delegater møttes til Landsmøte i Bergen i april. Et av de vedtakene som medlemmene vil merke, er at navnet på organisasjonen nå er Slekt og Data.

SLEKT OG DATA

Vi gjør slektsforskning enklere

Navnediskusjonen har gått frem og tilbake i mange år. Få har noen assosiasjoner med «DIS», og man må gjerne inn i en komplisert forklaring på hva DIS egentlig er. Dermed vedtok Landsmøtet rett og slett å kutt ut hele DIS-Norge.

Snudd alle steiner

Tone Moseid ble gjenvalgt som styreleder i Slekt og Data, og sa i sin tale til Landsmøtet at de forrige to årene stort sett gikk med til opprydding i organisasjonen.

- Det var rutiner på det meste, men de var ikke alltid skriftlig. Vi satset også på mer åpenhet, med styremøtereferatene på nett. I tillegg har vi sendt noen av landsmøteforslagene på høring i distriktene for å få en

bedre forankring. Mye energi gikk med til økonomiprojektet, og vi har snudd alle steiner for å finne penger vi kan bruke til å utvikle organisasjonen fremover, men vi har ikke klart å oppnå det vi ønsket. Det ser ut som at det er medlemsvekst som er eneste mulighet for en bedre økonomi, sa Moseid og skisserte opp tre hovedsatsingsområder for de neste tre årene:

- Bedre nettsider blir den viktigste satsingen fremover, i tillegg til fornyelse av gravminnedatabasen.

Dessuten må vi videreutvikle kursvirksomheten vår, sa Moseid som fikk landsmøtet med på en heving av medlemskontingenten på 50,- til 500,- i året.

Gikk med overskudd

Sekretariatet gikk med 775.000 i overskudd i fjor, noe som gjør at de 342.000 man tok fra fond etter å ha gått i minus i 2014, nå kan betales tilbake. Slekt og Data har over 4,5 millioner på bok, men over halvparten av dette er penger som er distriktlagenes andel av medlemskontingenten. Resten er stort sett bundet opp i fond for dårligere tider eller spesielle prosjekter. Derfor har man vært så opptatt av å få inn penger til videreutvikling av organisasjonen.

- Mesteparten er bundet i egenkapitalbasen og gjeld til distriktslagene. Det er ikke noe Slekt og Data som organisasjon kan bruke, forklarte Morten Thorvaldsen.

Ny kommunikasjonsstrategi

Slekt og Data sliter med å få statsstøtte, og i møte med politikere og andre møtes man med argumentet om at slektsforskning er et individuelt gode, og ikke et kollektivt gode.

- Vi må vise at slektsforskning er et kollektivt gode. Vi må bli tydeligere på hva vi er, at man kan bli medlem selv om man ikke er så god i data og ikke oppfatter seg som en slekts-

forsker, men «bare» er opptatt av familiehistorie, sa generalsekretær Anne Schiøtz. Den nye kommunikasjonsstrategien skal være mer enhetlig, noe som også innebærer at sekretariatet nå skal være redaktør for bladet Slett og Data. Det skapte noen reaksjoner på Landsmøtet.

- Anser kontoret seg for å ha kapasitet og kompetanse til å være redaktør for bladet? Da tenker jeg særlig

på slektsfaglig kompetanse, og på at Aina Rønning jo har skrevet mange av artiklene i hvert blad, sa delegat Lars Jørgen Ormestad.

- Dette er en del av en større helhet, der vi må få mest mulig ut av kommunikasjonen vår. Vi vil ha et felles budskap i alle kanaler. Den slektsfaglige kompetansen finnes jo i organisasjonen i bønner og spann, svarte Tone Moseid.

Satser på DNA

TEKST OG FOTO AV AINA JOHNSEN RØNNING

Nå skal DNA-entusiaster i distriktslagene kurses slik at man får arrangert DNA-kurs over hele landet.

Carl Birger van der Hagen

I Sverige har fem ganger så mange av slektsforskerne DNA-testet seg, enn hva vi har gjort i Norge. Det gir svenskene et fortrinn, for jo flere som tester seg, jo mer treff får man. De svenske slektsforskerdagene ble brukt for å sette fokus på DNA. I Norge er det bare Oslo som har en egen DNA-gruppe, der folk kan komme og få hjelp til å tolke resultatene sine.

- Det er stort behov for kurs og tilbud der folk kan få hjelp til å tolke resultatene sine. En ting er at nettsidene til leverandørene er fine, men det er ikke alltid like lett å forstå hva resul-

tatene er. Derfor må man bygge opp kompetanse på distriktsnivå, sier Carl Birger van der Hagen.

I høst starter man med å kurse lokale krefter i DNA for slektsforskere. Målet er å få til lokale kurs over hele landet. Heidi Sitara Fjeldvig understreket på Landsmøtet hvor viktig det er å lære medlemmene så mye at de selv kan tolke resultatene de får.

- Når man møter veggen og står fast, så er DNA et viktig verktøy. Jeg har selv fått treff som gjør at det har løst litt, sa Fjeldvig.

Det nye styret i Slekt og Data valgt på landsmøtet 2016 med den nye logoen i bakgrunnen. Første rekke: Morten Thorvaldsen (VF), Cathrine Apelsest-Aanensen (ØF), styreleder Tone Moseid (VF), Jonny Lyngstad (MR), Bente Nordhagen (NO), Per-Ove Uthaug (HO). Bak: Harald Djupvik (O/A), Trond Gangnes (OP), Viggo Eide (SA). Foto: Anne Schiøtz

Satser stort på GenRess

Listen over genealogiske ressurser på Slekt og Data sine nettsider har økt betraktelig. Men, det er bare medlemmer som får tilgang til mesteparten av ressursene.

Generelle ressurser som bygdebøker, kirkebøker og folketellinger vil fremdeles ligge åpent tilgjengelig via GenRess, men de mer spesifikke kildene som skifteprotokoller, militærruller, tingbøker og skattemantall vil være låst for besøkende som ikke er medlemmer.

- Styret har vært opptatt av at vi skal ha flere medlemsfordele. Derfor lukker vi mange av ressursene på kommunenivå, sa Morten Thorvaldsen til Landsmøtet. Tjenesten vil stadig fylles på med nye ressurser, og Thorvaldsen ba alle om å lete etter skjulte skatter i egen bokhylle.

- Mens bygdebøker ofte finnes i bokhylla.no, så er de fleste slekts-historiske bøker enda ikke lagt ut. Derfor anbefaler jeg alle medlemmer om å legge det inn på GenRess, dersom man har tilgang til en slektsbok som enda ikke er i det offentlige rom, sa Thorvaldsen.

Savner lokale moderatorer

Slektsforum er en populær tjeneste for slektsforskere, men mange steder mangler man moderatorer med lokalkunnskap.

En person er moderator for hele fem fylker, og det sier seg selv at lokalkunnskapen er laber for noen av disse fylkene. Årsaken til at det er blitt slik, er at få medlemmer har

meldt seg som moderator for «sitt» fylke. - Bruken av Slektsforum har dalt de siste årene, og jeg tror det er fordi det mangler lokalkunnskap for noen av de geografiske områdene.

Dette er en stor ressurs som er blitt forsømt de siste årene, og vi må finne medlemmer med lokal kunnskap som kan hjelpe folk med spørsmål i Slektsforum, sa Viggo Eide på Landsmøtet.

Hederspriser

TEKST OG FOTO AV IDA BERGITTE ANDERSEN HUNDVEBAKKE

Under landsmøtemiddagen lørdag 23.april fikk Renathe-Johanne Wågenes tildelt DIS-Norge, Slekt og Datas hedersbevis 2016 for sitt arbeid med organisasjonens gravminneprosjekt.

Renathe-Johanne Wågenes bor på Askøy og jobber til daglig på Statsarkivet i Bergen. Hun tok initiativ til å opprette en søkbar base for gravminner, etter å selv ha besøk mange gravplasser gjennom årene i forbindelse med sin slektsforskning. I 2004 ble prosjektet vedtatt som et nytt satsingsområde av DIS-Norge, Slekt og Data.

Siden oppstarten i 2004 har det vært over 100 millioner søk i Databasen bygd opp av frivillige over tid og har i dag over 2,5 millioner registrerte poster og unike bilder av gravminner. Tilgangen til folketellinger og kirkebøker er begrenset i tidsrommet etter 1900. Gravminnebasen fyller dette tomrommet.

Hedersbeviset tildeles personer som ikke bare har bidratt med ekstraordinær innsats, men som gjennom sitt virke også har brakt organisasjonen og slektsforskningen i Norge et steg videre.

Pris for ekstraordinær innsats

I tillegg til hedersbeviset ble også fem andre hederspriser delt ut. DIS-bjørnen tildeles personer som over kortere eller lengre tid, og uten egen fortjeneste, har gjort en ekstraordinær og viktig innsats for DIS-Norge, og/eller organisasjonens distriktslag. DIS-bjørnen kan enten deles ut for utførelse av enkeltoppgaver eller for ivaretagelse av viktige funksjoner i organisasjonen over tid.

Fra venstre foran: Carl Birger van der Hagen, Heidi Sitara Fjeldvig, Renathe Wågenes og Aina Johnsen Rønning. Bak fra venstre ser vi Yngve Nedrebø og Jan Oldervold

Fem DIS-bjørner

I alt ble fem DIS-bjørner delt ut til følgende personer:

Yngve Nedrebø. Får prisen for sitt banebrytende arbeid med etablering av Digitalarkivet og det tilhørende Brukerforumet, samt en uvanlig stor hjelpsomhet med å hjelpe slektsforskere med kildeopplysninger fra Statsarkivet i Bergen.

Jan Oldervold. Får prisen for kreativ, arbeidskrevende og publikumsvennlig innsats gjennom mange år med utviklingen av Digitalarkivets digitale plattform med tilhørende søkemotor.

Carl Birger van der Hagen. Får prisen for stor og allsidig innsats lokalt og nasjonalt ved at han som styreleder tok ansvaret for å revitalisere DIS-O/A i en vanskelig periode, ved å være en viktig pådriver for økt oppmerksomhet om DNA-analyser i slektsforskning og ved å bistå generalsekretæren med å fronte DIS-Norge vis-à-vis politikere og lignende i hovedstaden.

Heidi Sitara Fjeldvig. Får prisen for sitt arbeid med utvikling av DIS-Norges langsiktige strategi og for innsatsen med utvikling av foreningens prosjekter på nasjonalt nivå.

Aina Johnsen Rønning. Får prisen for utmerket innsats som redaktør av "Slekt og Data" i perioden 2011-2016. Hun har i denne perioden gjort seg meget godt kjent med foreningens aktiviteter på lokalt og nasjonalt nivå og har bidratt til en positiv utvikling av medlemsbladet.

Landsmøte 2016

Har du en hanseat i slekta?

TEKST OG FOTO AV AINA JOHNSEN RØNNING

Hanseatene levde et hardt liv på bryggen i Bergen mellom 1600 og 1800. Kvinner var totalforbudt, men likevel finnes det minst 2500 etterkommere av hanseatene. Nå kan du søke deg frem til din hanseat.

Det Hanseatiske Museum og DIS-Hordaland har et pågående samarbeidsprosjekt som har som formål å avdekke alle de familier og slekter som er etterkommere av personer forbundet med hanseatene og bryggen i Bergen, og som valgte å etablere seg i Bergen eller ellers i Norge. Disse hadde tjeneste som gesell, dreng, handelsforvalter eller gårdeier. Mange avsluttet tjenesten på bryggen og dro eksempelvis til Kristiansund og etablerte seg der, gjerne som kjøpmann. Noen

forble i Bergen, mens andre tjenestegjorde i noen år og dro så tilbake til Tyskland.

Kaldt og mørkt

Landsmøtedelegatene var så heldige å få en egen omvisning på Hansamuseet, og i aprilkulda var det lett å tenke seg til hvor tøft livet var for de unge guttene som kom fra fattige kår i Tyskland, for å jobbe som dreng på bryggen i Bergen. De var underlagt juridiksjonen til Det hanseatiske (tyske) kontoret, det

vil si kontorets oldermannskap og kjøpmannsrett. Bryggen var en «stat i staten», så det var lite hjelp å hente fra danske eller norske myndighetsutøvere om de ble dårlig behandlet. Og det ble de, i følge Marta Helgadottir som jobber på museet. - Kilder viser at en del drenger døde som følge av mishandling eller vanskjøtsel. De jobbet under tøffe kår og lange dager, og levde på gesellenes eller handelsforvalterens nåde, sa Helgadottir og viste frem en velbrukt pisk med nagler på.

På grunn av brannfare var det ikke lov med ild på bryggen, og byggene var kalde som vinterboliger. Varm mat var det heller ikke å få, og vannet var ikke til å stole på.

Tore Mehl har vært sentral i arbeidet med hanseatprosjektet og fikk gleden av å invitere hele Landsmøtet inn til det hanseatiske museet

MUSEUM
MUSEUM SHOP
ENTRANCE

FAKTA:

Hansabyen Bergen er i år vertsby for de årlige Hansadagene. Hele 72 hansabyer deltar samtidig som det arrangeres både torgdag og bondens marked - samt et utall av andre aktiviteter. Hordaland Slekt og Data er arrangør av Hansadagene, sammen med det hanseatiske museet.

Dermed drakk alle øl som tyskerne brygget selv. Tryggere enn vann, også for drenger ned i 14-årsalderen.

Tørrfisk til verden

Hanseatene perfektionerte kunsten å eksportere tørrfisk, og de hadde mange ulike kategorier for kvaliteten på tørrfisk. De kjøpte tørrfisk fra fiskerne, gjerne de som hadde vært på lofotfiske, og ga dem korn i retur. Fisker eksporterte de til store deler av verden, noe man fremdeles kan se spor av, som portugisisk bacalao som fremdeles spises i Europa, Afrika og Sør-Amerika. Hanseatene mente tørrfisk kunne lagres i opp til 30 år for så å spises, men i dag mener man at tørrfisk mister næringsstoffer etter tre år. Uansett så var tørrfisk viktig gjennom vinteren, så lenge man passet seg så ikke rottene fikk tak i den...

Bergen ble en viktig by for hanseatene, med eksport av tørrfisk og produksjon av tran til lampeolje. Enda Bergen faktisk ikke var noen hansaby i ordets rette forstand. Det fantes 200 hansabyer rundt omkring i verden, og fire kontorer. Et av dem var i Bergen. Men, alle hadde sitt segl. Seglet i Bergen bestod av en Lübeck-ørn og en tørrfisk. Øverst troner en krone, for man mente at de lett deformerte torskene med kul på hodet var «kongetorsker» og dermed brakte ekstra lykke. En tradisjon som også norske fiskere tok opp, og

pyntet fiskeskøyta med kongetorsk. På Hansamuseet henger en 300 år gammel kongelig tørrfisk.

Mulighet for karriere

Hansakontoret ville bare ha gutter fra fattige kår fordi de mente at de bedrestilte guttene ikke ville tåle det harde arbeidet på bryggen. Arbeidstiden kunne vare fra 04.00 om morgenen til 23.00 på kvelden. Selv om noen av drengene bukket under, så var det fullt mulig å gjøre en karriere på bryggen. På vinteren, da det var mindre tungt arbeid å utføre, fikk de utdanning i å lese, skrive og å drive handel. Bestod de eksamen etter syv år, kunne de bli gaseller – nestkommanderende som blant annet tok seg av kategoriseringen av fisk. Da hadde de muligheter til å tjene penger til å kjøpe sitt eget hus og bli handelsforvalter. Men, ikke mange klarte det. Boligprisene på bryggen var nemlig veldig høye. I 1774 ble det hanseatiske kontoret i Bergen lagt ned. De fleste dro hjem, men det er overraskende mange etterkommere av hanseatene i Bergen, tatt i betraktning av at kvinner ikke hadde lov til å være på bryggene.

- Det var både norske og hanseatiske lover som forbød hanseatene å ha kontakt med kvinner. Faktisk var nordmenn også utestengt fra bryggene – om de da ikke var der i handelsærende. Fant man en kvinne på bryggen, sa loven at hun skulle kastes på sjøen. Nå er det kanskje ikke

tilfeldig at horestrøket i Bergen lå like over bryggen, og det var nok mer kontakt mellom hanseatene og norske kvinner enn man skulle tro ut fra lovverket. Spesielt morsomt synes jeg det er at de hanseatiske etterkommerne i Norge i dag ofte er slekter som er kjent for å være gode handelsdrivende, sa Helgadottir under omvisningen.

Også nyere etterkommere

Selv om det hanseatiske kontor ble nedlagt, viser det seg at de fleste stuene var drevet av enten hanseater som hadde brutt med kontoret, eller sønn/sønnesønn av en som hadde brutt med kontoret. Kontakten med det som i dag er nord-Tyskland fortsatte etter 1754 og det fortsatte å strømme på med unge gutter som skulle gå i lære på kontoret i Bergen. Hanseaterprosjektet inkluderer derfor etterkommer av både dem

som brøt ut av kontoret før 1754 og alle de av tysk herkomst som kom til Bergen etter dette tidspunktet og tjente som drenger og geseller. Mange av disse igjen har stor etterslekt i Norge. Har du en mistanke om at du er en av dem, kan du lete etter Din hanseat på www.hanseater.no. Prosjektet er ikke fullført, og man har hatt store utfordringer med å legge dette puslespillet av en slektsgåte. Per i dag ligger det 12 000 navn i databasen.

- En av de største utfordringene vi vel egentlig har, er nok den stadig tilbakevendende navneproblematikken. Mange av de tyske etternavnene har tydeligvis vært et stort problem for dem som førte kirkebøkene og for dem som førte andre skriftlige kilder, som skifter, rettsprotokoller, folketellinger, skattelister osv. Enkelte navn er jo forholdsvis greie -

som eksempelvis kaffe- Friele – her er det bare et par greie varianter – mens i andre tilfeller er navnet fullstendig «radbrekket» til nesten det ugjenkjennelige, sier Tore Mehl i Slekt og Data Hordaland.

Bryggen synker

Vil du selv oppleve hvordan det var hanseatene levde under bryggens storhetstid, bør du være rask med å besøke det hanseatiske museet. Bergen har historiske sett vært plaget av bybranner, og hver gang ble utbrente materialer dumpet utfor kaia. Det er dette bryggen er bygget på, derfor synker bryggen ujevnt. Museet, som ble bygget opp igjen etter en brann i 1702, synker med en halv centimeter i året. Nå pågår jobben med å heve husene på bryggen, og Hansamuseet ser for seg at de må stenge i seks år for å gjennomføre rehabiliteringen.

3 historier fra Tore Mehl

Etterkommerne

Etterkommerne er altså å finne i alle lag av befolkningen i dag. Mange av dem som forlot kontoret ble selvfølgelig kjøpmenn, handelsmenn og høyere – mens andre tok andre yrker som skippere, møllere, ølbryggere, bakere, fiskeveiere, fiskevrakere, vertshusholdere, gjestgivere, osv. Deres barn igjen giftet seg i de aller fleste tilfeller inn i sin stand med døtre/sønner av personer som hadde vært på bryggen eller giftet seg inn i standen – man kan kanskje kalle standen den «hanseatiske» storfamilien. Mange hanseater var velstående og hadde råd til å sende sin sønner til København for utdannelse. Vi finner derfor mange etterkommere igjen i blant annet i presteslekter, embetsslekter, osv. Tilbake til Fiskevrakerne/veierne. Disse var visstnok veldig flinke til å lure nordlendingene når disse kom

nordfra med tørrfisk. Fisken ble kjøpt i snes – og derav kom tellereken «atten nitten titten tyve» – altså en ekstra fisk på sneset.

Kyss meg bak

Fra 1700-tallet har vi Ludolf Kramer som bestyrte sin brors stue fra 1717 til 1737. Han var beryktet for sitt uregjerlige gemytt og sin skarpe tunge. Han søkte byrådet – de 16 eligerte menn – om å få starte kledesfabrikasjon i byens manufakturhus, men fikk avslag. Da møtte han opp i rådhuset og sa at «die sechzehn Manner sollten ihm alle auf den Arsch küssen» (de 16 mennene kunne alle kjosse ham bak). Han ble for øvrig også innrapportert for å gå i flotte klær og for å ha en sølvdåse med et kvinneportrett i lokket.

Konrektor Edvard

I Bergen Bys beskrivelse fra 1694 sier Edvardsen ved den latinske skole om hanseatene:

«Den store Ugudelighed, som dette Folck, Tydske oc Handtværckere tilsammen har bedrefvet, deris Diefvelske Liff oc Leffnet, deris U*Menniskelig U*kydskhed, Fraadserie oc Druckenskab staaar icke til at udsige, oc er trolig, at det aldrig kunde haffue været saa ilde udi Sodoma, oc Gommorrha.

Det han snakker om er foruten drukkenskapen, horskapen og fråtsingen, alle spillene. Et av det mer kjente var røkespillet som visstnok har fungert som «opptaksprøve» i mange av gårdene.

Det skjedde kl. 10 om kvelden med trommer og marsj, og hvor man «Hængte dem som røges skulde, efter et baand om livet i ildhuset og tændte røg op under hannem af foreskrevne oxehaar, klover og anden urenlighet. Her maatte han hænge en vis tid.» Der måtte svare på diverse spørsmål i røyken for til slutt å bli skyldt med kaldt vann.

Populære slektsbøker i Kristiansand

AV AINA JOHNSEN RØNNING FOTO: SLEKT OG DATA VEST-AGDER

Slekt og Data i Agder har dratt inn en lokal fotograf som kursholder for å la bildene bli det viktigste i slektshistorien.

Fem bøker er allerede trykket, og fem er under trykking etter første kursrunde. Til høsten settes det i gang et nytt kurs.

- Bøkene er tenkt laget med ungdommen som målgruppe. Her er det bildene som får tale, og teksten kommer i andre rekke. En proff fotograf guider oss gjennom kurset, hjelper deg med å velge ut bilder og lærer deg å fortelle med bilder. Det gir en helt ny måte å tenke slektshistorie på. På en kurssamling er det kun plass til 10 deltakere. Hver deltaker får individuell veiledning om sitt bokprosjekt og en vurdering av hvilke bilder som bør tas med i boken, sier Per Valebrokk.

- Litt som å lage fotobok gjennom for eksempel Japan Foto?

- Mange bruker «Blurb Write» som programvare. Den er mer fleksibel, om du for eksempel vil ha et bilde over to sider. Andre har allerede startet opp i Word og beholder det valget. Fordelen med å gjøre det på egen programvare er at det er du selv som har eierskap til dataene, du kan levere en PDF til et hvilket som helst trykkeri, eller

legge den ut på nett. Det er enkelt å gjøre endringer ved nye opptrykk, og prisen er alltid 250,- per bok uansett hvor mange du lager, sier Valebrokk.

Fotograf Sidsel Jørgensen sa til Fædrelandsvennen i forkant av lanseringen av hennes egen fotobok, at det var et bilde av en ung forfar fotografert i 1885 med sorte hushjelpere rundt seg i Barbados som satte henne på sporet.

– Jeg har gjort slektsforskning på mitt vis og brukt gamle bilder for å se bakom fotografiet for å finne hvilken glemt historie de forteller oss. Det er det som er viktig med boka mi, sa Sidsel Jørgensen til Fædrelandsvennen.

Neste samling er 22. og 23. oktober. Planen er å ha tre workshopsamlinger pr. år samme med Sidsel Jørgensen. Kostnaden for en samling er kr. 900,-. I tillegg arrangeres det månedlige samlinger som ledes av våre medlemmer. Hver enkelt deltaker ordner selv med overnatting.

Astoria, en norsk småby i Midtvesten

TEKST OG FOTO AV SIGBJØRN ELVEBAKKEN

Astoria er et av flere samfunn som ble primært befolka med norske immigranter fra Singsås og Budalen i Sør-Trøndelag. Vi kan bare tenke oss slitet med å komme ut på prærien, finne et homestead og bygge et hjem, en farm som kan gi utkomme for egen familie. I denne artikkelen beskriver Sigbjørn Elvebakken sitt inntrykk av et norskamerikansk småsted i South-Dakota.

Høsten 2010 arrangerte DIS-Norge, Slekt og Data si første busstur i USA, som jeg var så heldig å være med på. Vi reiste rundt i Minnesota, North Dakota og South Dakota, Wisconsin og Illinois før vi tok flyet fra Chicago til New York. Denne turen er nærmere beskrevet i Slekt og Data nummer 4-2010. I løpet av turen besøkte vi en liten by som heter Hendricks langt sør i Minnesota, en plass med lite overnattingsmuligheter for 64 nordmenn på tur. Men

lokal oppfinnsomhet medførte muligheter, det ble satt inn en annonse i den lokale avisa Hendricks Pioneer med overskriften «Adopt a Norwegian». Her ble det oppfordra til at lokalbefolkninga kunne ta inn en eller flere gjester for en natt. Responsen var overveldende, og jeg og to gode venner, Tor Gervin og Turid Skaug, endte opp på en liten farm i et nabocounty, Deuel, like utenfor Astoria, hjemme hos Sue og Lowell Crooks. Deres gjensitt

i Norge er omtalt i Slekt og Data nummer 1-2014.

Astoria

I følge wikipedia hadde Astoria 139 innbyggere ved folketellinga i 2010, en nedgang fra 150 i 2000. Befolkninga er 100 % hvit. Stedet har hatt postkontor siden 1900.

Jeg og tidligere leder i DIS-Norge, Slekt og Data, Torill Johnsen, gjorde en gjensitt til Sue og Lowell

Crooks høsten 2014. Mine personlige betraktninger om et norsk-amerikansk samfunn i dag er basert på inntrykk fra denne reisa.

Astoria ligger i et typisk jordbruksdistrikt, hjørnesteinsbedriften er en mottakssilo for avlinger fra omlandet, først og fremst mais, soyabønner og hvete. Mange av bøndene har jobber både på egne farmar og på siloen. I dag er den kjøpt av et større selskap, Canby Farmers, men en gang var den en selvstendig leverandør av landbruksprodukter som også sendte varer langt av sted. I dag finns det fortsatt rester av et eget sidespor av jernbane som transporterte grøde fra siloen.

Historien

Astoria er et av flere samfunn som ble primært befolka med norske immigranter fra Singsås og Budalen i Sør-Trøndelag. Vi kan bare tenke oss slitet med å komme ut på prærien, finne et homestead og bygge et hjem, en farm som kan gi utkomme for egen familie. Heftet *The Immigrants Trek* skrevet av Gustav O Sandro forteller om de første som tok seg vestover for å finne nye hjem i 1873. I det første følget fantes det navn som Troøyen, Bjørgen, Rognes og Winsnes, alle kjente navn fra Singsås i Gauldalen.

Dette første følget kom til Brookings county i South Dakota, ved Lake Hendricks, som i dag ligger på delstatsgrensa mellom Minnesota og South Dakota. Siden kom det flere etter, noen fra andre steder i Midtvesten eller direkte fra gamlelandet. Immigrantene spredte seg utover landsbygda og etablerte små samfunn der de slo seg ned, blant anna Astoria.

Hvis man reiser rundt i disse samfunnene, finner vi mange spor etter de første settlerne, først og

Mais er fremdeles viktig i jordbruksdistriktet Astoria

fremst i familienavnene som vi kjenner igjen fra kirkegårdene i Norge. Singsaas Kirke utafor Hendricks er bygd etter samme tegningene som Singsås i Gauldalen. De eldste kirkebøkene i den amerikanske kirka er skrevet på norsk. DIS-Norge, Slekt og Data hjalp til med oversettingen slik at den amerikanske menigheten kunne rekonstruere den tidlige bosettingen.

Hjørnesteinsbedriften, Astoria Grain Company

Et amerikansk tettsted

Astoria skiller seg ikke ut fra norske forhold, egentlig. Samfunnet hadde og har fortsatt postkontor, men forretninger som bensinstasjon, dagligvarebutikken og den lokale kaféen er lagt ned. Huset med den lokale veteranforeningen, American Legion Bakken-Engen, trenger sterkt til vedlikehold. Gateskiltene bærer norske navn som Togstad Street, Norden Street og Skjold Avenue, eller har tilknytning til fortida som Railroad Avenue langs den nedlagte jernbanetraseen. Tettstedet har eget auditorium, men det ser ikke ut til å ha blitt prioritert på vedlikeholdsbudsjettet.

De to samfunnsbygningene som bærer preg av at de er blitt tatt vare på er den nye barneskolen og kirka, Bethel Lutheran Church. Her samles stort og smått i den lokale menigheten for søndagsgudstjeneste og andre samlinger. Vi var så heldige at den årlige høstmiddagen ble arrangert med meatballs og tilbehør. Inntektene gikk til ulike misjonsprosjekter. Her kunne vi møte

lokalbefolkningen som inkluderte oss med åpne armer.

Dette var dit du kom for å møte gamle naboer hvis du hadde flytta vekk. Jeg traff selv igjen farmeren som jeg hadde vært med i skurtreskeren til, når han høsta inn soyabønner, og paret vi nøydt det lokal ølet sammen med på mikrobryggeriet i Hendricks kvelden før. Natalie Solem Westergaard, kjent fra Norgeturen i 2013 var vår følgesvenn til kirka, der de lokale hadde fylt spisesalen og mange bestemødre nok hadde brukt mye tid på quiltteppene som var til salgs for gode formål.

Bethel Lutheran Church er bygd i 1962. Den gamle kirka var Bethlehem Lutheran Church, bygd i 1891, men revet når nykirka kom. Astoria har to gravplasser, en der den gamle kirka lå og en rett utenfor tettstedet ute på prærien med utsikt over et lokalt vann og sumpmarker. Kirkeklokka til den gamle kirka er tatt vare på og ringer i vinden ved den gamle kirkegården.

Livet i dag

Det finnes fortsatt flere små «norske» samfunn i Midtvesten, som strever

med å beholde befolkningen. Det er ikke nok å bare livnære seg av farmene. Mange har en eller flere jobber i tillegg og bruker lange kvelder og tidlige netter på jord og buskap, lik slik mange norske bønder opplever hverdagen.

Med små samfunn er det ikke grunnlag for å opprettholde dagligvarebutikker og bensinstasjoner. Folk handler der de jobber, gjerne på større steder enn der de bor. Samlingsplasser som kirkene tjener som steder der folk kan møtes til spesielle anledninger der de dyrker plassens særpreg med kjøttbolle- og lutefiskmiddager.

Røttene

Mitt inntrykk er at de norsk-amerikanerne jeg kjenner er opptatt av røttene sine og viser stor gjestfrihet mot besøkende fra Norge. Deres norske avstamming er fortsatt en viktig del av identiteten til slike små samfunn som Astoria, der størstedelen av befolkningen er etterkommere etter norske immigranter.

Framtida?

Hva som skjer med et slikt lite samfunn i framtida, er vanskelig å spå. Mye avhenger nok av at hjørnesteinsbedriften består. Mottaket for avlingene er viktige for farmerne som kommer med store trailere, sixteenwheelers, med mais, soyabønner og kornprodukter.

Husene inne i samfunnet står dels til forfall. Kirka og skolen består ennå, men den gjenværende befolkninga bor ute på farmene. De har få tilbud igjen ellers inne i småbyen Astoria. Et dystert bilde, men kanskje likt det vi ser i enkelte bygder i Norge. Vi har kanskje andre samlingsplasser, men burde også lære av en slik liten plass hvordan vi kan møtes om felles aktiviteter for å beholde vår egenart og samhold.

Joh. Haga, brugseier, Ise brug (1854 - ?)

Domenico Somann (usikker på etternavnet – finnes ikke i DA)

Thøgersen (Fornavnet eller initialene er vanskelig å lese, kan være Jens)

Magnus Fjeldbraaten, byggmester (1874 – 1964)

Fant bilder fra dødsbo

TEKST OG FOTO AV AINA JOHNSEN RØNNING

Normalt kastes bare gamle bilder av personer som man ikke vet navnet på. I Østfold har lokallaget fått tak i flere staselige bilder, og leter nå etter etterkommerne.

Bildene ble kjøpt på et dødsbo, og kom laget i hende via omveier.

- Vi i Østfold fikk disse bildene i Bergen av noen som kjente noen som hadde vært på auksjon. Grunnen til at de ble sendt til Østfold, er at det er en fotograf i Sarpsborg (Chr. E. Larsen) som har tatt dem og at et av bildene er av «brugseier Joh. Haga Ise Brug».

Det hadde vært spennende om vi fant noen etterkommere. Disse bildene har den fordel at det er navn på dem. Uten navn, er det dessverre ikke mye å gjøre. Riktignok er et av fornavnene vanskelig å tyde og et av etternavnene likeså, sier Henning Pytterud, som nå er på jakt etter etterkommere.

- Vår plan med bildene er å forsøke å finne etterkommere og hvis de ønsker å overta bildene, er det greit. Det er jo også spennende å finne ut hvordan disse fire bildene fra Sarpsborg har havnet i Grimstad og hva de har felles. Det kommer ikke vi til å ta tak i, sier Henning Pytterud til bildene.

Slektsforskning, Y-DNA og Vikingarven

TEKST OG FOTO AV JAN RAGNAR NYMOEN

Gratulerer med treff på I1-L1302! Denne overskriften i e-posten fikk meg til å undre. Dette kan da ikke være noe å gratulere med? Hva er så spesielt med dette resultatet?

Begynnelsen – Astafjord bygdebok
Uten at jeg ante det den gang startet en spennende reise da jeg i 1992 fikk fire bind av Astafjord Bygdebok i gave. Jeg forsøkte å følge slektslinjene fra min morsside, Foldvik i Gratangen kommune, så langt tilbake i tid som mulig. Ett navn stusset jeg ved: Anne Esausdtr Moddy. Etternavnet Moddy er ikke vanlig i Norge. Min første tanke var at dette navnet kunne ha samisk opprinnelse.

Det skulle gå mange år før jeg oppdaget at slik var det ikke. Lite visste jeg da at dette skulle bli en av detaljene i puslespillet som skulle ende opp i spenningsromanen: Vikingarven. Historien til denne slekten ga navn, familietilknytning og slektshistorie til bokens hovedperson, Malte Moddy. Hovedpersonen er oppdiktet men slektshistorien er, slik jeg ser det nå, riktig. Slektsreet jeg hadde skrevet ned for hånd, ble liggende i en skuff.

DIS-Norge, avdeling Kongsberg

Etter at jeg flyttet til Kongsberg fikk jeg lyst til å ta opp slektsforskningen igjen. Begynnelsen ble Slektsforskerdagen 2007. Etter at jeg fikk hjelp med å finne en slektning som utvandret til Amerika var jeg i gang. Jeg meldte meg inn i lokalaget.

Neste oppdagelse kom like etter at jeg hadde overført en GEDCOM-fil til geni.com. Da dukket det opp et forslag om å slå sammen mitt slektstre med en annens. Etter å ha bekreftet dette satt jeg plutselig med et mye mer omfattende slektstre. Forklaringen på Moddy-navnet var det første jeg merket meg. Slektsnavnet var ikke samisk, men stammet fra Skottland. Mye tyder på at Robert Mudie, en mann fra en høytstående familie på Orknøyene, var den som gikk i land i Bergen omkring år 1630. Han drev jektefart fra Sør-Troms/Lofoten-området til Bergen.

Senere har jeg besøkt Melsetter House på Orknøyene, hvor Robert Mudie sannsynligvis var født. Reisen var rett og slett et eventyr. Den delen av slektshistorien flettes for øvrig inn i neste roman.

Y-DNA-test og mutasjonen I1-L1302
Etter et foredrag i lokal slektsforskerforening bestilte jeg Y-DNA-test. Y-DNA arves tilnærmet uendret fra far til sønn, altså i ren mannslinje. I1 er navnet på haplogruppen jeg tilhører. Jeg mottok de første resultatene 5. desember 2013. Som ventet kom de fleste treffene fra Norge og Sverige, ingen fra Danmark. Ganske høyt på listen kom det opp ett treff jeg klødde meg i hodet over.

Denne mannen befant seg langt borte fra kysten – i Ukraina. Min første tanke var: Dette må være en feil! Mine forfedre holdt til langs norskekysten.

Kort tid etter fikk jeg en forespørsel fra en administrator i prosjektgruppen jeg hadde meldt meg inn i. Han anbefalt meg å teste en SNP, (populært kalt snipp) med navn: L1302. En snipp er en mutasjon. Siden prisen ikke var høyere enn \$35 bestilte jeg testen. Egentlig regnet jeg ikke med at dette skulle føre til noe spesielt, og tenkte ikke mer på saken. Svaret skulle komme til å forbløffe meg og viste seg senere å bli det aller viktigste elementet i plottet til boken min. Mitt Y-DNA hadde altså denne spesielle mutasjonen. Det var forklaringen på e-posten jeg hadde mottatt.

Faktisk skjer mutasjoner såpass sjeldent at det gir mulighet til å spore en felles forfar tusenvis av år tilbake i tid. Etter hvert som flere tester Y-DNA, åpner det seg muligheter å lage et Y-DNA-slektstre. Det samme gjelder forøvrig for mtDNA (som overføres fra mor til datter).

For å finne ut mer om snippen L1302 meldte jeg meg inn i denne nye prosjektgruppen. Der hadde noen ildsjeler organisert testing og forskning på akkurat denne mutasjonen.

Allerede i prosjekt-beskrivelsen leste jeg noe som nærmest fikk meg til å måpe:

Of special interest is also to investigate if the connection between Scandinavia and Russia/Ukraine could be found among the Viking/Varangian people in medieval Kievan Rus.

Etter å ha studert emnet trådte forklaringen frem for meg. En eller annen viking hadde lagt igjen sine gener langt inne i landet, det som nå er Ukraina. Hans gener hadde også blitt gitt til en av mine forfedre. Dette betyr at to sønner (minst) har vokst opp på helt ulike steder – en i Kiev-området – en annen i Norge (evt. Sverige). Begge disse slektslinjene har overlevd og eksisterer hos nålevende personer. En av dem er meg.

Nøyaktig tidspunkt for mutasjonen L1302, er fremdeles noe usikkert. Det siste jeg har lest er at den oppsto omkring år 300. Dette innebærer at samtlige som har denne mutasjonen er etterkommere av en eneste mann, som levde for omkring 1700 år

siden. De første reisene som ble gjort fra Norden til Kiev/Rus-området skjedde på 7-800 tallet, altså tidlig vikingtid. Utover 800-tallet økte antall reiser.

Norske vikinger reiste også østover I mitt eget hode husket jeg det som jeg lærte på skolen: Norske vikinger reiste i vesterled, svenskene i østerled. Dette forsto jeg etter hvert ikke var helt riktig. Norske vikinger reiste i mye større grad østover enn det som er allment kjent.

For å finne mer ut om min Y-DNA-forbindelse østover begynte jeg å søke i middelalderhistorie og fant snart ut beskrivelser av reiser norske vikinger gjorde østover. På 800-tallet gjorde Ottar fra Hålogaland sjøreisen rundt nordspissen av Norge, inn i Kvitsjøen og til det som ble kalt Bjarmeland i sagaene.

Enda mer spennende ble det da jeg kom over en avisartikkel som fortalte at faktisk hadde fire velkjente norske vikinger tilbragt deler av sitt liv i Kiev-området: Olav Tryggvason, Olav Haraldsson, hans sønn Magnus, samt halvbroren Harald Sigurdsson. Alle disse hadde vært nødt til å flykte for å berge livet. Samtlige vendte tilbake, etter kortere eller lengre tid, og ble konger i Norge. Alle disse reiste sammen med lojale tilhengere.

Det eksisterte flere ruter oppover de russiske elvene. En av rutene gikk via elven Volga og videre til Det kaspiske hav, en annen gikk til Kiev og videre ned til Svartehavet. Den siste ruten var ekstra interessant og passet svært godt inn i mitt bokprosjekt.

En av disse fire norske vikingene ble leder for Varjagergarden i Bysants. Han var en av datidenes leiesoldater og var kjent under navnet Araltes. I sagaene fortelles det at da han ville vendte tilbake for å kreve kongemakt

i Norge ble det lagt hindringer i veien for ham. Han klarte likevel å rømme og brakte med seg enorme rikdommer hjem til Norge. Faktisk er hans tjeneste i Varjagergarden også nevnt i et dokument skrevet i Bysants.

Vikingene var ikke redd for å spre genene på sine reiser

Y-DNA-treffene bekrefter dette og understreker at denne delen av historien må vektlegges mer, og ikke kun det faktum at norske vikinger reiste østover. De var heller ikke bare ville horder som drev med plyndring og drap. Handel og utveksling av kunnskap og kultur var kanskje vel så viktig. Det er alt for lett å glemme at de var barn av sin tid. Verden var en helt annen den gang. I Oseberg-haugen ble det f.eks. funnet silke. Dette er faktisk det aller største enkeltstående funnet som er gjort så langt. Det er slett ikke usannsynlig at dette er silke fra Bysants eller Persia, som er kjøpt på ærlig vis.

Mitt Y-DNA slektstre

Det siste året har jeg fått gjort enda mer detaljert test av mitt Y-DNA. Noen idealister har gjort en fantastisk flott jobb med å motivere flere til å ta slike detaljerte tester. Slik status er i dag, har jeg testet det som

omtales som BigY. I tillegg har jeg, etter anbefaling, foretatt ytterligere analyse hos et eksternt selskap (yfull.com). Pr. dags dato har jeg Y-DNA-treff med 416 andre menn.

Alle disse deler jeg gener med, i større eller mindre grad. Forskningen som er i gang gjør at det gradvis trer frem et slektstre basert på Y-DNA.

Dette er en kontinuerlig prosess. Jo flere som tester, jo mer detaljert blir slektstreet. Når det gjelder meg selv tyder én beregningsmetode på at min nærmeste DNA-slektning og jeg har en felles forfar ca. 900 år

tilbake i tid, altså ca. år 1116. En annen beregningsmetode gir som resultat: 1475. Akkurat nå heller jeg mest til å tro at det siste årstallet er mest korrekt. Denne personen har også sine forfedre fra Nord-Norge.

Jo flere som tester, jo større er sjansen for å få DNA-treff med personer så nært i tid at treffet kan bekreftes ved hjelp av det som finnes i kjent informasjon (folketellinger, kirkebøker, skifter og andre nedskrevne dokumenter). De mest entusiastiske tester bevisst personer de mener de kan ha en slektsforbindelse med, og klarer

slik å knytte DNA-treff mot egen slektsforskning. DNA blir da fasiten.

Densom testerfårse... kanskje?

Slektsforskning og Y-DNA har ført til en reise i tid og sted – fra det 20. århundre og tilbake til vikingetiden – geografisk fra Norge og til andre land og verdensdeler. Arbeidet med boken har gitt meg ny viten og ført til utvidede historie-kunnskaper.

Gjennom dette arbeidet har jeg kommet over materiale som har inspirert meg til å skrive denne spenningsromanen samt oppfølgeren jeg er i gang med.

Utdrag fra boka: **Vinfarmen**

Det var gått to uker siden sist hun hadde tatt turen til Odessa. Elizaveta Koroleva satt ved siden av faren. Hun trakk frem A4-permen der hun hadde informasjonen om DNA-testen organisert – et Europakart med en rekke markeringer og en tabell med en lang rekke navn. «Dessverre har jeg ikke mye nytt å fortelle. Jeg mente å ha funnet noe, men etter å ha sjekket nøyere, er jeg ikke like sikker lenger. Det kom faktisk resultater også for 67-markør-analysen i går. Listen ble redusert til 25 personer. Dette er jo flere skritt i riktig retning. Problemet er at ingen av disse har et nært nok treff til ditt Y-DNA. Vi kan ikke gjøre annet enn å la tiden jobbe for oss, vente på at nye resultater tikker inn. Det kommer jo stadig til flere som velger å få arvestoffet sitt analysert.» Hun pekte på ett av arkene. «Likevel ser du jo at det er noen interessante treff, men ikke helt det vi håper å finne.»

Faren kikket seg urolig rundt. «Muligens har vi ikke all verden av tid.» Et kraftig hosteanfall tvang ham til å stoppe opp. Elizaveta hastet

rundt det store spisebordet med et engstelig uttrykk i fjeset.

«Kjære Pappa! Du er nødt til å kutte ut røykingen. Det kommer til å ... Du vet selv hva du lovde forrige gang jeg var her.» Omsider ga hostekulen seg. Han ble sittende og gispe etter luft før han kremtet for å klarne stemmen. Til tross for hva han hadde lovet så hadde han ikke klart å slutte helt.

...
De gikk gjennom navnelisten en gang til, men fant ikke det de lette etter. Før eller senere vil noe dukke opp. Elizaveta la papirene bort, forsøkte å smile optimistisk da hun sa: «I kveld skal jeg sette meg mer inn i dette emnet. Problemet er at jeg må være svært forsiktig med å henvende meg til andre for å stille spørsmål. Jeg aner jo ikke hvem jeg kan stole på. Etter hvert vil jeg få større forståelse og slik vil vi komme videre steg for steg.» Faren var blitt trett og ville legge seg tidlig denne kvelden.

«Eliza, du vet hva som er mitt største ønske. Om det skulle gå galt med meg – før vi har funnet det vi søker – så skal du gjennomføre planen.

Du lover?»

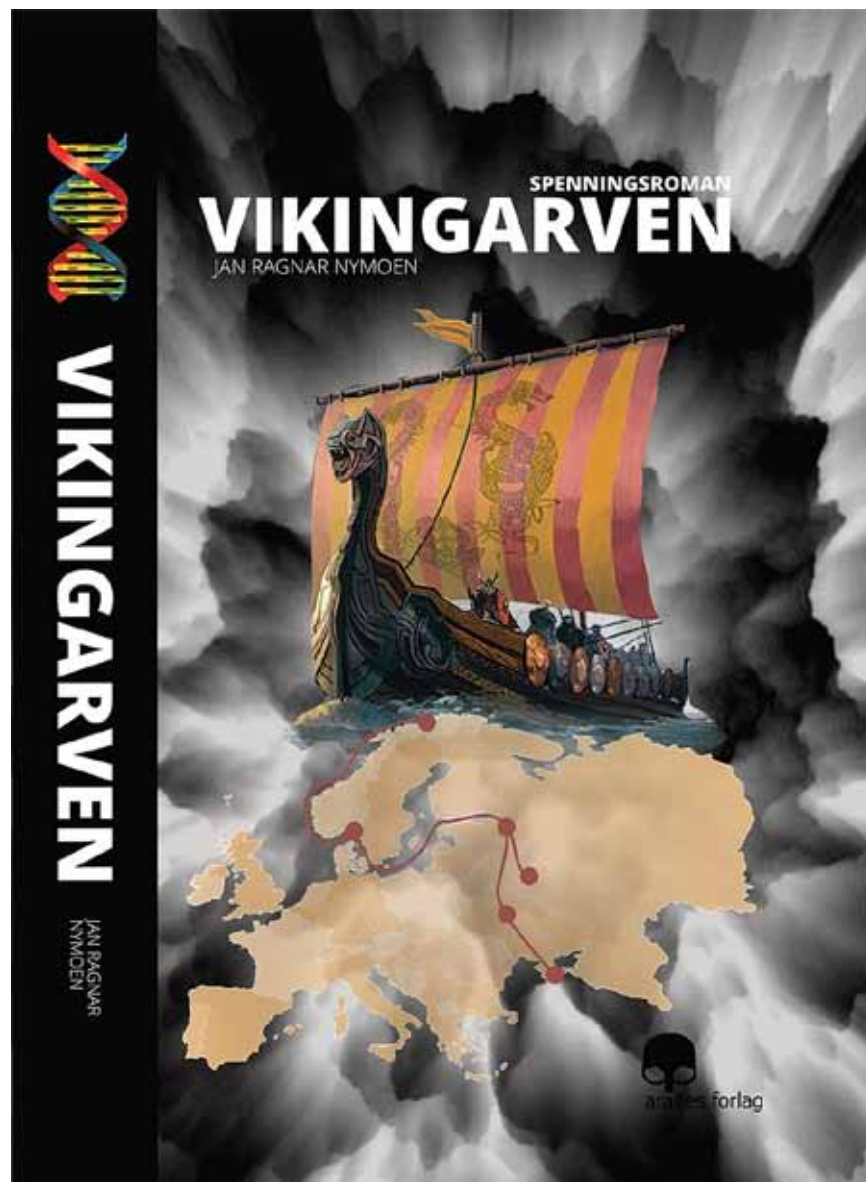
«Det lover jeg, pappa.» Hun bet seg i underleppen. Øynene flakket litt før hun møtte blikket til faren. «Jeg føler på meg at vi vil finne det vi søker. Vi må bare gi oss tid.» Hun stoppet opp. Tid er i sannhet det vi trenger. Men vil vi rekke det tidsnok? Med ett kjente hun seg tom innvendig. Frykten for at faren skulle gå bort gjorde henne motløs. Så innså hun at hun måtte fortrenge slike negative tanker. Dette skal jeg finne ut av – for pappas skyld. Da han første gang hadde fortalt henne om sitt ønske, for snart ett år siden, hadde hun først blitt opprørt.

Hvordan har han kommet på en slik absurd tanke, å overrekke dette klenodiet til en utenforstående? Er det ikke en selvfølge at det er jeg som skal arve alt etter ham? Er han ikke lenger tilregnelig?

Den gang hadde faren umiddelbart oppfattet motviljen hennes og forsøkt å forklare: «Jeg skjønner godt at det kan være vanskelig for deg helt å forstå hvorfor jeg vil det slik. Det er ingen andre å klandre enn meg selv. Jeg har ikke fortalt deg bakgrunnen,

historiene som min far har fortalt meg, og som han igjen var blitt fortalt av sin far. Disse fortellingene har vandret helt fra middelalderen og fremover til vår tid. Og jeg er overbevist om at historien er sann.» I det lengste hadde han håpet på å få en sønn, men slik hadde det ikke gått. For mange år siden, da han innså at de ikke ville få flere barn, hadde han slitt med det faktum at han var den som hadde sviktet slekten. Han hadde ikke klart å frembringe en mannlig etterkommer. Disse tankene kunne han ikke dele med noen andre, ikke sin kone, og slett ikke hans eneste etterkommer – Eliza. Nå var det ingen vei utenom. Han var blitt nødt til å forklare datteren hvordan alt hang sammen. For tre måneder siden hadde han bedt henne komme hjem til vinfarmen. Det faren fortalte gjorde at hun på en måte forsto ham. Selvfølgelig er det slik det bør være, men likevel? Er dette så lurt da? Forsøke å søke opp en helt fremmed person?

Etter at faren hadde gått opp på soverommet, bærende på den forbandede oksygenflasken, fant hun frem data-maskinen og gikk i gang med å søke informasjon ved hjelp av Internett. Jeg skulle ønske jeg følte meg like sikker angående pappas helse, som det jeg forsøker å gi inntrykk av. Et stikk av frykt fikk det til å gå en skjelving gjennom henne. Jeg er nødt til å være svært forsiktig. Kanskje leter andre etter samme informasjon som det vi gjør? I sine søk på Internett, kom hun over et diskusjons-forum der hun fant følgende etterlysning: Er det noen her som har kjennskap til Shimon Afrikanovich og hans etterslekt? Hun rettet på lesebrillene og fulgte tråden videre. Det var ikke noen som hadde noe konkret å bidra med, bare et par stykker som ba om mer detaljert informasjon. Elizaveta kjente hjertet hamre i brystet. Skal jeg

svare? Pappa fortalt meg om denne slekten for noen måneder siden. Kanskje kan denne spørsmålsstilleren og jeg sammen finne opplysninger som gjør at vi kommer videre? Fingrene lå klar over tastaturet. Uten å tenke seg om begynte hun å skrive et svar, plasserte markøren over Send, men så stoppet hun, bet seg i underleppen. Nei, det er en for stor risiko å ta. Jeg aner ikke hvem som befinner seg i andre enden – eller hvorfor personen ønsker å finne etterslekten til Afrikanovich. Etter det pappa fortalte meg, så er jo han en av de mannlige etterkommerne. Hvordan kunne jeg engang tenke tanken å skrive et svar?

Hun trykket på knappen Delete.

Etter å ha arbeidet foran datamaskinen i flere timer, innså hun at de uansett måtte ta prosjektet ett skritt videre for å finne sikker nok informasjon. Det ville koste, men pengene var ikke noe stort problem. Det som var bekymringsfullt var at en mer detaljert DNA-analyse også økte risikoen for at de blottstilte seg selv. Det er nok best å vente, å ha is i magen slik jeg sa til pappa. Fornøyd med denne beslutningen gikk hun og la seg etter først å ha gått opp trappa, og kikket inn til faren. Han sov rolig, fortsatt med oksygenslangen under nesen.

Brudegåver for 700 år siden: skulle sikre enkepensjonen

TEKST OG FOTO AV CAMILLA SMAADAL

Morgongåve er ikkje noko nytt fenomen. Tradisjonen har eksistert i norske ekteskap i over 700 år. Men det var ikkje av kjærleik den først kom til.

I dag vert det nærast venta at brura skal få eit smykke eller ei anna verdifull gåve morgonen etter det store bryllaupet – som eit ekstra uttrykk for kjærleik frå ektemannen. Tradisjonen kan sporast heilt tilbake til mellomalderen i det norske samfunnet, men hadde den gongen ein heilt annan funksjon.

Eg veit ikkje nøyaktig kvar skikkane kom frå, men dei har eksistert alle-reie før den kristne kyrkja fekk fullt gjennomslag for sine ekteskapsreglar rundt 1270, og dei heldt seg nokså uendra fram til 1800-talet. Eg vart fascinert av skikkane og ønskte å finne ut kvifor dei varte i så lang tid, seier Herleik Baklid, som disputerte ved Institutt for kulturstudium og orientalske språk på Universitetet i Oslo sist haust.

Ved å gå igjennom ulike kjeldetypar, alt frå sagaer, mellomalderdokument med rettsleg innhald til kapitelbøker, skifteprotokollar, rettsprotokollar og spørjelister, har Baklid verkeleg teke eit djupdykk i den eldgamle tradisjonen.

Før i tida blei ekteskapet sett på som ein økonomisk affære. Det er eit viktig bakteppe for å forstå tradisjonane. Gåvene, anten det var snakk om festar-, benke- eller

morgongåver, skulle vere med på å sikre brura økonomisk dersom ho blei enkje.

Tre typar gåver

Morgongåve har dei fleste høyrte om. Men festar- og benkegåver er meir ukjende. Alle tre gåvene var altså eit tilskot til brura sin økonomi viss mannen fall frå. Det var som oftast pengar det dreia seg om, men hestar, salar og skinnfellar var også populære. Blant kongelege og i høgare klassar kunne jordeigedommar eller len bli gitt bort. Di høgare summen var, desto meir stas var det for brura sine foreldre.

Festargåva vart gitt ved trulovinga, eller festarmålet, som det heitte den gongen. Det kunne vere alt frå smykke og sølvskeier til jordeigedom. Festargåva skulle styrkje og stadfeste lovnaden om ekteskapet. Dette skjedde som oftast med vitne til stades, fortel Baklid.

På sjølve bryllaupsdagen fekk brura benkegåve. Dette var ei gåve som skulle løyse brura frå benken. Det symboliserte at brura skulle reise frå foreldreheimen for å stifte sin eigen familie. Gåva skulle også fortelje kva brudgommen var villig til å betale for si komande kone, og kunne vere alt frå eigedommar til smykke.

Skikkane levde lengst i Telemark

Frå Kviteseid i Telemark i åra 1790–1792 finst det ei rettssak om benkegåva som enkja Inger Johnsdatter fekk av sin avlidne ektemann Halvor Øyulfsen på bryllaupsdagen.

Det hadde kome til usemje om gåva mellom Inger og arvingane. I retten blei gjester frå bryllaupet avhøyrde som vitne. Saka var oppe på fleire tingmøte og enda med at enkja vart tilkjend benkegåva til slutt. Slike rettssaker var ikkje uvanlege på den tida, fortel Baklid.

Benkegåveskikken var særleg godt dokumentert frå Telemarksområdet. Det kan verke som om skikkane levde lengst i øvre Telemark og i Setesdal. Det trur eg heng saman med jordeigarstrukturen. I desse områda var bøndene i stor grad sjølveigarar. Jordeigedom var knytt til status; det var eit uttrykk for sosial tilknytning. Skikkane viste at ein var sjølveigande bonde, og dei blei difor viktige å halde på.

Morgongåva

Den eldste og lengst bevarte skikken, er likevel morgongåva.

Ho vart gitt morgonen etter vigselen. Dersom mannen døydde, blei gåvene til enkja tekne ut av buet før resten

av eiga vart fordelt i familien, fortel Baklid, som no er førsteamanuensis ved Høgskolen i Telemark.

Morgongåvene blir omtala allereie i Romartida og mellom germanarane, og skikken lever framleis i dag, men med eit litt anna føremål.

Eg kan ikkje seie sikkert om vår tids morgongåve etter bryllaupet er ei revitalisering. I dag gir ein morgongåve som eit uttrykk for kjærleik og kjensler, medan det frå mellomalderen hadde ein økonomisk funksjon. Baklid vedgår likevel å ha funne nokre brev som vitnar om at morgongåva også då blei gitt av kjærleik:

Adelsmannen Martin Georg von Rochlenge skreiv i sitt morgongåvebrev frå 1680-åra: Da til ydermer declaration af dend Kierlighed, som ieg till hende bær, haver Jeg af frj Villie velberaad hu villet vnde oc bebreve [...] till een kierligst Morgengave.

Fjerna rettskravet

I 1854 kom det likevel ei lov som gjorde at enkja ikkje lenger hadde rett til å ta ut morgongåve, benkegåve eller festargåve ved arveskiftet etter ektemannen. Grunnane til dette var fleire. Ei av årsakene var at gåvene ofte skapte rettstvistar.

Ein annan grunn var at det romantiske ekteskapet, tufta på gjensidige kjensler og romantikk, blomstra opp på 1800-talet. Dei økonomiske skikkane kom då i strid med det romantiske ekteskapsidealet. Kvinna hadde ikkje lenger krav på gåver.

Frå økonomi til humor

Før benkegåva vart heilt vekke, fekk skikken ei tid eit meir humoristisk preg over seg, og fungerte som eit underhaldningsinnslag i bryllaupsmarkeringa.

Før i tida blei ekteskapet sett på som ein økonomisk affære. Det er eit viktig bakteppe for å forstå tradisjonane. Foto: Nasjonalbiblioteket
Denne artikkelen ble først trykket i forskningsmagasinet Apollon. Abonnement på dette magasinet, som gis ut av Universitetet i Oslo, er gratis og kan tegnes ved å sende en mail til apollon@admin.uio.no

På 1800-talet var dette vanleg, at brudgommen skulle forhandle fram ein verdi av brura på ein morosam måte, for å more gjestene. Brura kunne bli kjøpt for all den mosen som fanst på fjellet, eller all stein som var på elvebotnen. Kanskje ikkje dagens humor, men på den tida hadde dette stor underhaldningsverdi.

Gåveskikkane var i utgangspunktet kopla til ekteskap med særeige, der altså brura og

brudgommen eigde kvart sitt. Då formuesfellesskap vart vanleg mellom ektepar frå slutten av 1600-talet, heldt likevel gåveskikken fram. Det kan hengje saman med at dette var eit ekstra tilskot til kvinna viss ho vart enkje, sjølv om ho ville få halvparten av buet ved arveskiftet etter mannen. Det kan også ha vore eit element for å markere sosial tilknytning, og vise at ein hørte til høgare sosiale lag i samfunnet. Men den økonomiske funksjonen er nok hovudgrunnen til at skikkane heldt seg så lenge.

Fangen og sangen

TEKST OG FOTO AV PER JEVNE

De var krigsfanger i Norge, 100 000 sovjetiske soldater og sivile, og 4500 serbere fra Jugoslavia. 10 700 sovjetiske fanger døde i leirene. Også serbernes skjebne i leirene i Norge var grusomme, umenneskelige. Mange liv gikk tapt, men noen klarte seg til tross for det helvete mange opplevde under tyskernes herredømme. Det er ikke mange igjen i dag, bare noen få. Og en av dem som ble sporet opp av Svein Tore Aspelund og hans kone Svetlana fra Montenegro, var den 92 år gamle fangen Krsto Zoric i Zelenika i Montenegro, en maidag i 2013. Og en spesiell sang vekket minner fra krigshelvetet i Norge under dette møte i Montenegro.

Svein Tore Aspelund jobber ved Narviksenteret - Nordnorsk stiftelse for historieformidling, menneskerettigheter og fredsbygging. Det er historiene om de mange krigsfangene fra øst Narviksenteret tar seg av. Spesielt er senteret også opptatt av å kunne spore opp slektene til det som kalles norske russerbarn. Fedrene var krigsfanger og soldater i Nord-Norge, og mange fikk barn med norske kvinner. Dette er et lite kjent fenomen. Tyskerbarna er et begrep de fleste av oss har hørt om, men norske russerbarn er et forholdsvis ukjent begrep, og Narviksenteret og frivillige hjelpere har i årenes løp klart å spore opp fangenes og soldatenes slekter i øst, slik at det vi kaller norske russerbarn har fått kontakt med sine slekter i det tidligere Sovjetunionen.

Fangenes skjebner

I dag er en av de viktigste oppgavene for Narviksenteret å fortelle om de mange serberfangenes skjebner i Norge under krigen. De jugoslaviske fangene, serbere, kroater og bosnjaker, hadde opphold i leirene i Norge som ofte var særdeles umenneskelige, ble behandlet som dyr av de tyske vokterne, og mange ble

regelrett henrettet uten spesielle grunner. De tilhørte bare ikke det rette folket!

Medarbeider Michael Stokke ved Narviksenteret er i ferd med å skrive en doktoravhandling om serberfangene i Norge. Pensjonert journalist i Adresseavisen i Trondheim, Arnt Tore Andersen, er også en som har foretatt omfattende undersøkelser om serberfangenes situasjon i Norge. Byggingen av Blodveien i Nord-Norge krevde utrolig mange serberliv. Beisfjordleiren ved Narvik ble et rent helvete for de mange serberfangene, som først kom til Norge i 1942. 900 serberfanger ankom denne sommeren. Ca. 200 av de 900 fangene var fra 14-20 år. 140 var mellom 20-25 år. 110 var mellom 25-30. 400 var mellom 30-50 år. Dødstallene den første tiden var uhyggelige. Det hendte at fangene, uten grunn, ble bedt om å grave en massegrav, hvoretter de ble stilt opp på kanten av graven og skutt.

Om kvelden 17. juli 1942 ble fangene som ble regnet som friske ført ut av leiren, mens 288 ble beordret oppstilt 20 og 20 foran oppgravde hull der de ble skutt. En gruppe fanger nektet å komme ut av sykebrakken, men

bygningen ble da satt i brann. De som hoppet ut av vinduene ble skutt. Totalt ble 288 fanger drept i Beisfjord fangeleir natt til 18. juli.

Massakren fant sted på direkte ordre fra Reichskommissar Josef Terboven, som besøkte Narvik noen dager tidligere, under påskudd av en potensiell tyfusepidemi. Hvorvidt den norske hirden bisto de tyske SS-vaktene i massakren er uklart.

Møtte 92 år gammel fange

Våren 2013 kom Svein Tore Aspelund ved Narviksenteret over opplysninger om en serberfange i Montenegro. Mannen hadde vært fange i Norge, var 92 år, og var villig til å fortelle Narviksenteret om sitt opphold i Norge.

Svein Tore, og hans hustru Svetlana fra Montenegro, dro sydover til fangens hjemsted for å snakke med ham. Og det fangen hadde å fortelle om sitt opphold i leirene i Norge var sterk kost.

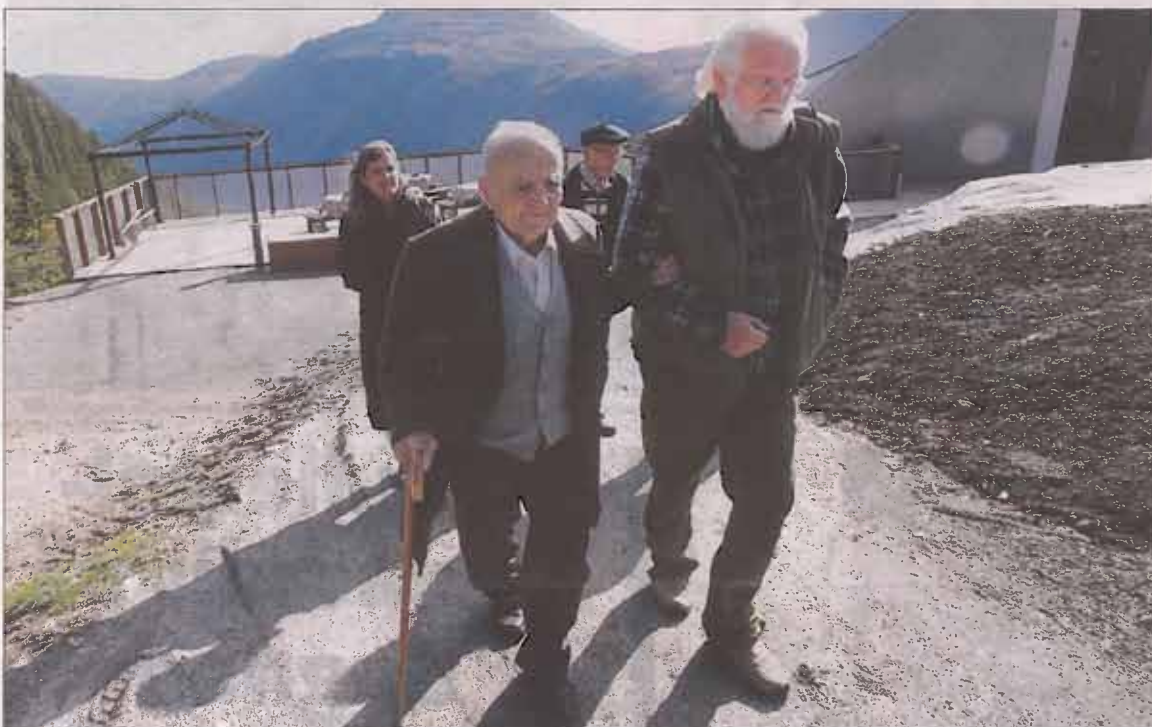
92-åringen Krsto Zoric møtte Svein Tore og Svetlana hjemme hos fangens sønn den 28. mai 2013. Fangens sønn, kone og en datter

Full fest i gamle jernbanevogner på Tinnoset

■ NOTODDEN Gamle jernbanevogner på Tinnoset brukes som festlokale. Vognene er sterkt ødelagt innvendig i form av knuste ruter, ødelagte seter og annet generelt hærverk. En nabo til Tinnoset stasjon kontaktet politiet før helgen og han fikk lovna-der om at det ville komme politifolk for å se nærmere på hærverket i løpet av helgen. Men så langt har ingen fra politiet vært på stedet. Formelt er det Norsk Industriarbeidermuseum som eier vogner og utstyr. Derfor må anmeldelsen komme fra daglig leder der. Også utvendig er vognene og de gamle

BM67 og BM68-settene som står på Tinnoset, ramponert. Vognene er skjemet av graffiti og annet hærverk. Det var Tinnosbanens og Rjukanbanens Venner som for noe år siden sikret seg vognene og fikk dem plassert på Tinnoset. Men svært lite har skjedd når det gjelder istandsetting og vedlikehold. Omgivelsene på Tinnoset stasjon er også en trist historie. Sporene gror igjen og denne sommeren har det ikke vært sprøyting eller annet arbeid for å gjøre området mer trivelig. Det er Jernbanelaget som har ansvar for selve stasjonsområdet.

KJENTE TRAKTER: Krsta Zoric (90 10. oktober), bosatt i Montenegro, sammen med Steinar Miland, svigerdatter Slavica Zoric og Ragnvald Finnebråten.

FOTO: KJELL AULIE

Tilbake etter 70 år

– Siste natt sov jeg bare en halv time. Det har vært utrolig mye å fordøye.

Kjell Aulie

kjell.aulie@varden.no

TINN Inntrykkene er mange for den tidligere tvangsarbeideren Krsta Zoric fra det som en gang het Jugoslavia. De siste dagene har han vært på gamle trakter i Tinn der han utførte tvangsarbeid på Mår-anlegget for tyskerne. Det var i 1943.

Evig takknemlig

I går tok han Krossobanen opp til Gvepsborg sammen med Steinar Miland, ordfører Steinar Bergsland og Sanja Pasovic, lokalpolitiker i Tinn som har jugoslaviske bakgrunn. Svigerdatteren Slavica Zoric, som er gift med Krstas yngste sønn, er svigerfarens ledsager under Norges-besøket. Etter en kort lunsj bar det innover til Mår-traktene med bil.

– Dette er helt fantastisk. Jeg er evig takknemlig overfor dem som har fått i stand dette besøket. Det er første gang jeg er tilbake i Norge, sier Krsta Zoric. Han nikker gjenkjennende i det han titler ut i dalen fra tau-banevogna.

– Banen stengte klokka ti om kvelden. Rakk vi ikke den, måtte vi gå ned den veien, sier han og peker på Ryes vei.

Fikk erstatning

– Det er viktig å få slaveriet fram i lyset. Det har vært tiett i hjel, sier historiker Michael Stokke som følger Zoric under besøket i Norge.

Det tok virkelig tid før slavearbeiderne fikk oppreisning.

– Den tyske stat innrømmet den belastningen vi hadde i 2003. Fikk 15.000 tyske mark, fordelt over to utbetalinger, en i 2003 og en i 2008, sier Zoric.

Etter bombingen av Herøya i 1943, stoppet anleggsarbeidene ved Mår kraftverk. I november 1943 ble Zoric og 71 andre jugoslaver sendt til Asker der det

TUNNELEN PÅ MÅR: Krsta Zoric og Ragnvald Finnebråten.

VELKOMMEN: Ordfører Steinar Bergsland ønsker Krsta Zoric velkommen til Gvepsborg før turen gikk videre innover til Mår-traktene.

ble tvangsarbeid på Josef Terbovens private bunker. Senere arbeidet han om bord i tyske båter som gikk langs norskekysten.

– Var i Narvik 7. mai 1943 da de første meldingene om tysk kapitulasjon kom, minnes han. Ragnvald Finnebråten (89)

var ung elektriker i Hydro under krigen. Han var vitne til slavearbeidet og synes det er viktig å fortelle denne delen av krigshistorien. Han er en av dem som tok initiativet til besøket og møtte Zoric på Gvepsborg i går. I tillegg til å besøke Mår-anlegget der han jobbet al-

ler mest, var det besøk ved Industriarbeidermuseet og ved ferjekaien på Mæl.

Zoric husker godt turen over Tinnsjøen da han kom til Rjukan i 1943. Steinar Miland har vært prosjektleder for besøket på Rjukan. Onsdag avsluttes rundturen med besøk i Asker.

Krsto Zoric i Oslo 2013 med arbeidskort.

Krsto Zoric ved Skaugum. høsten 2013

var også til stede. De ville høre den gamle fangen fortelle om sitt opphold i Norge. Kanskje hadde de hørt bruddstykker av historien tidligere, men en gjenfortelling ville de likevel gjerne høre.

92-åringen ønsket de norske gjestene velkommen, og Svetlana kunne begynne intervjuet med den gamle fangen på hans eget språk. Svein Tore holdt seg i bakgrunnen mens Svetlana snakket med den staute gamlingen og noterte ned det han fortalte.

Sjefens familie ble skutt

Fangen begynte sin fortelling slik: - Mitt navn er Krsto Zoric. Jeg ble født den 10. november 1923, og jeg vokste opp i landsbye Kute nær Zelenika i Montenegro.

Og Krsto fortsatte med å fortelle at han dro til Beograd for å skaffe seg en utdanning som snekker. Hans foreldre var tønnebakere, men drev også med jordbruk. Barndommen var preget av fattigdom og nød,

fortalte Krsto, men han drømte i ungdommen om å skaffe seg et yrke slik, at han kunne få et bedre liv enn foreldrene.

- Jeg kan huske krigen startet, det var den 6. april 1941, og jeg husker det som om det var i dag. Jeg ble svært redd. Og jeg husker også at den samme dagen krigen startet begynte arrestasjonene. Flyene fløy over oss for å bombe Beograd. Den 10. april ble den uavhengige staten Kroatia etablert. Fra samme dag startet arrestasjonene i Irig, der jeg bodde. Men heldigvis skaffet sjefen min, som jeg bodde hos, meg jobb i Ruma nær Novi Sad. Men hele hans familie, kone og to sønner og datter, ble arrestert, og i Vukovar ble alle unntatt kona, skutt og drept.

Vonde minner

Det er stille i stua hjemme hos fangens sønn. Det lyttes. Man kan bare høre 92-åringens rolige stemme fortelle om det som skjedde disse krigsdagene. Familien og de norske vennene lyttet og noterte.

Krsto berettet. Vonde minner presset seg frem. Det var ikke så lett å rippe opp i dette for 92-åringen. Han stoppet opp litt, men fortsatte etter en kort stund fortellingen.

- Kona til sjefen overlevde, og hun ba meg bli med til Irig og overta ansvaret for forretningen og hele eiendommen, hvilket jeg gjorde. Men jeg må nevne at alle eksamenspapirene min var gått tapt, slik at jeg etter krigen og ved hjemkomsten måtte ta alle eksamene på nytt.

Men i februar 1943 var det forholdsvis rolige livet for Krsto slutt. Da begynte noe ganske nytt og vondt for den unge snekkeren.

Henrettelsene

- Det var søndag og markedsdag i Irig. Jeg dro ut på markedet, og plutselig skjedde det en razzia. Alle menn som var på markedet ble arrestert og ført til en stor hangar. Der foretok de et slags utvalg, og alle andre enn serbere og sigøynere fikk gå hjem. Den neste dagen ble

vi ført til Ruma, der ble vi i tre uker. Senere ble vi transportert til leiren Tenje nær Osijek. Alle eldre menn ble henrettet der, resten av oss ble transportert til Maribor.

Hva slags inntrykk dette må ha gjort på de overlevende i denne leiren, kan man bare tenke seg. Tanken på hva som kunne skje med de øvrige fangene må ha ligget som en klam, skrekkenes hånd over alle.

Fangen forteller videre at de ble transportert til Maribor i lukkede vogner, med tyske soldater som vakter. Videre ble fangene, 80 menn og ti kvinner, sendt til Tyskland og plassert i et fabrikklokale i Bitterfeld nær Berlin.

Arbeidet på Skaugum

- Vi arbeidet for IG Farbenindustri i 14 dager under kummerlige forhold, med dårlig mat. Deretter ble vi transportert til Århus i Danmark, videre med båt til Oslo og så til Rjukan med tog. I Asker var vi under kommando av Feldgendarmen, og der arbeidet vi også på Skaugum, det nåværende kronprinsparets hjem, som den gang var hovedkvarteret for den tyske kommandanten Josef Terboven.

Krsto har ikke vondt for å huske, og minnene dukker opp etter hvert som historien skrider frem. Rolig forteller han om de vonde årene i Norge. Han har små opphold i beretningen mens han lar minnene trenge seg på. I midten av juni 1944 ble han sendt med to andre fanger på skipet Milus til verksted i Oslo. Deretter gikk turen via Kristiansand, men samme dag de forlot sørlandsbyen, den 10. oktober 1944, gikk skipet på en mine og begynte å synke. Krsto hoppet i sjøen sammen med de andre ombord og klarte å klamre seg til en lem som fløt i sjøen. En følgebåt

plukket folkene opp og de kom inn til Stavanger. Bare en nordmann ombord omkom, de andre berget livet.

Krsto ble sendt ombord i en ny båt, Hårfagre, og ankom Narvik samme dag krigen var slutt, 7. mai 1945.

- Fra Narvik dro vi til Asker, deretter til Trondheim, og den 20. august 1945 ble vi serberfangene sendt hjem via Stockholm og Malmø med skip til Lübeck. Derfra reiste vi med tog til Rijeka, til fots til havnebyen Bakar og videre med båt til Dubrovnik. Med tog kom jeg til Zelenika. Jeg var endelig hjemme!

Hjemkomsten

Det var selvsagt godt omsider å komme hjem, men også der ble Krsto møtt av ubehageligheter.

- Da jeg kom hjem så jeg at italienske soldater hadde satt hjemmet mitt i flammer, forteller Krsto til Svetlana Asplund. - Min far, to brødre og søster var blitt drept av italienerne. Dette var selvsagt svært vondt for den hjemvendte fangen, men livet måtte gå videre. Han fikk arbeide på kaia med lasting og lossing, og der ble han til han ble pensjonist. Han stiftet også familie etter hjemkomsten i 1945, men hans kone gikk bort for to år siden. Krsto har tre sønner og en datter, ni barnebarn og seks oldebarn. Livets dessert, kaller han disse.

- Jeg kjenner navnene på alle, forteller han stolt. - Og det er en ting jeg må fortelle: Jeg har et ønske om å komme tilbake til Norge, og kanskje se Skaugum igjen.

Partisanenes sang

Mens Svetlana intervjuet fangen denne varme maidagen i Montenegro, ringte Svein Tore til

Nasjonalbibliotekets arkiv i Mo i Rana, der han visste at de hadde et lydopptak av serbiske fanger fra fredsdagene i 1945.

Svein Tore ba om at lydopptaket fra 1945 ble spilt over til mobiltelefonen hans, der løslatte serberfanger i Norge 68 år tidligere sang en velkjent serbisk sang, i glede over endelig å ha blitt fri fra all ondskapen.

Svein Tore tok med mobiltelefonen inn i stua hvor Krsto, familien og Svetlana satt. Intervjuet var slutt. Krsto hadde fortalt om tiden som fange i Norge. Det var godt å få fortalt denne historien.

- Hør her, sa Svein Tore og holdt mobiltelefon mot 92-åringens øre.

Arkivet i Mo i Rana spilte serbernes sang en gang til for Svein Tore. Krsto holdt mobiltelefonen til øret og hørte de serbiske fangevennene synge en kjent og kjær sang i mai 1945. Et par sekunder er Krsto stille. Så begynner han å synge sammen med serberkoret. Den sangen kjente han. Fangens spinkle stemme lød stor og sterk i den lille stua. Det sitret i kroppene til Svetlana, Svein Tore og fangens familie da den kjente sangen fylte stua i Montenegro.

Hva heter sangen?

«Gjennom skogene og fjellene til vårt stolte land marsjerer en avdeling partisaner».

Kilder:

Denne artikkelen er skrevet på grunnlag av intervjuet Svetlana Asplund gjorde i Montenegro, og etter samtaler med Svein Tore Asplund.

Historien om Beisfjordtragedien er hentet fra Wikipedia.

Slektsforskerskolen

del 15

Lag en digital fortelling

AV AINA JOHNSEN RØNNING

Planlegger du slektsstevne i sommer? Det vanlige er å la gamle bilder av slekta rulle over et lerret ved hjelp av PowerPoint. Hva med å lage en digital fortelling istedenfor?

I dag er det enkelt å lage digitale fortellinger, det er gratis og det passer perfekt for slektsforskere. Dessuten er det perfekt for slektsstevner, siden en digital fortelling skal være kort, gjerne 3 minutter. Skal du holde tale kan du starte med en digital fortelling. Den er kort nok til at folk klarer å holde fokus selv over kakefatet, og den spriter definitivt opp en tradisjonell tale.

Den digitale fortellingen består vanligvis av en personlig historie, fortalt med ens egen fortellerstemme, støttet av passende stillbilder. Fremstillingen kan også inneholde video, musikk, lydeffekter og så videre, men styrken ved de digitale fortellingene er nettopp at man ikke trenger å ha video – som man jo oftest ikke har av en fjern familiefar. Ved hjelp av panorering der kameraet flyttes i bildet og fokuseres på detaljer, kan et gammelt familiebilde gjøres spennende.

Du skaper rett og slett liv i gamle bilder. Ved å fortelle rundt bildet, kan du gi gode detaljer rundt hvor familien bodde, hva folk jobbet med og andre viktige hendelser.

Enkle og billige verktøy

Ved hjelp av verktøy som Imovie eller MovieMaker kan jobben gjøres enkelt og greit. Med øvelse blir man bedre, men lista trenger ikke legges så høyt. Legg frem noen gode bilder, lag et manus på forhånd og prøv deg frem.

Noen tommelfingerregler:

Ha et poeng – få frem det du vil fortelle. Som hvor strevsomt det var for familiefaren å bygge opp gården med sine egne hender.

Gjør det spennende. Hvor fattige var de, skjedde det noe dramatisk i livet deres, fikk han til slutt den stillingen han jobbet for. Sørg for at lytteren blir sittende å følge med til historien er slutt.

Få frem følelsene. La lytteren leve seg inn i historien. Elsket de hverandre? Fikk de god omsorg som barn? Mistet de noen barn? Slike ting er lett å sette seg inn i, selv for oss som lever hundre år etterpå.

Fortell med den stemmen du har. Da kan du formidle et dypt budskap, og publikum vil føle en nærhet til historien.

Ha passende musikk. Musikk og lyder har en stor kraft til å påvirke våre synsinntrykk, og musikk kan lett gi stemning til en film.

Disponer godt. Finn den riktige balansen mellom bilder, musikk, lydeffekter og tale. Husk at bildene skal passe til teksten og teksten til bildene, og bruken av effekter bør ikke overdrives.

Ikke gå for raskt frem. Det gjelder å finne riktig tempo og rytme i fremføringen. God flyt i fortellingen holder på publikums interesse.

Mamma – en digital fortelling?

AV HANNE ISDAL

En stund nå, har jeg brygget på en digital fortelling om min avdøde mor. Det er frustrerende for meg at hun skal gå i glemmeboken, slik mange (used)vanlige kvinner har gjort fordi de ikke har fylt en synlig posisjon i samfunnet. Spørsmålet er hva jeg skal trekke frem.

Mytologien om mamma har mange sporer til gode historier. For eksempel da hun rømte til Bergen for å gifte seg. I alle år har jeg trodd på versjonen der hun dro i smug. Etter sigende skal hun ha lagt igjen en utgave av Norsk Lysingsblad i den kurvflettede aviskurven i barn-domshjemmet, slik at foreldrene

kunne ta et hint etter hvert. Tja...

Hva ville du gjort hvis datteren din ikke kom hjem til kvelds? Satt deg makelig til med litt tyngre lesestoff? Eller ringt rundt til vennene før du kontaktet politiet kanskje? Likevel var det først etter mammas død at myten ble punktert. Vi fant det

første brevet hun skrev hjem etter vielsen. Det er ingenting i brevet som tyder på at ekteskapet kom som en total overraskelse.

Kildekritikk

Slektsforskere anbefales å snakke med familiens gamle mens de er der. Hvor mye av det skal vi tro

på, sammenliknet med skriftlige nedtegnelser? Kildekritikk er viktig i alle møter med primærkilder. Aller best er flere typer førstehåndsinformasjon som trekker i samme retning.

Når det gjelder digitale fortellinger, strides de lærde: På den ene side er hensikten å spre kunnskap på en underholdende måte. På den annen side bør du ikke lesse ned teksten med faktaopplysninger på rams. Det er kanskje likegodt da, at jeg ikke aner hva mamma og pappa til slutt fikk i bryllupspresang. Myte nr. 2 er nemlig at ingen i hennes øvre middelklassefamilie kunne skjønne hva hun skulle med denne fyren fra 2 rom og kjøkken på Sinsen. De hadde nok ”måttet” gifte seg ja, fysj og fy! Men, så gikk det et halvt års tid, uten verken barn eller synlig mage. Da fikk hun bryllupspresangene til jul istedenfor i juli. Er dette sant? Eller var det før, som nå, at tiden er knapp og gaver først står på agendaen når det nærmer seg 24. desember?

I begynnelsen er teksten

Når jeg skriver at du ikke skal lesse ned ”teksten” skyldes det en anbefaling jeg selv ble overrasket over. Alle digitale fortellinger begynner med tekst. Teksten skal kunne stå på egne ben. Du bør lese den høyt for deg selv. Så leser du den høyt for noen som ikke kjenner historien (eller deg) for godt fra før. Ta imot tilbakemeldinger. Kanskje har du en perfekt, oppmerksomhetsvekende inngangsformulering gjemt et sted i midten? Det kan være fraser lytteren ikke forstår, eller passasjer der passasjerer faller av. Det krever øvelse å fatte seg i korthet. Det kan kreve flere omskrivninger før det du sitter igjen med danner

en spenningskurve. Mange digitale fortellinger følger den såkalte ”Hollywood-kurven”, med en god start, presentasjon, problem, problemtopp med løsning før det roer seg ned mot slutten. Du trenger ikke bruke akkurat det dramaturgiske grepet, men historien din tjener på noen svingninger ut fra det jevne.

Hverdagslivet

Jeg har slitt litt med denne aversjonen mot det jevne når jeg prøver meg på fortellingen om mor. Det hun brukte mest tid på, var jo hverdagen med oss. Her har du de små historiene, som den eneste gangen hun tillot barna å ikke spise middagsmaten: Oppvarmet pasta med oppvarmet rosenkål kunne alles enes om at var uspiselig. Mye av min stolthet over foreldrene mine, er jo knyttet nettopp til nøysomheten.

Som da pappa fikk rivningsmaterialer fra jobben, bar to og to planker hjem og bygde de første møblene deres. Som da brødrene mine ble lokket til å gå 3 kilometer hjem etter barnehagen ved hjelp av tyggegummi. Tyggegummi kostet 15 øre. Trikkebillett kostet 25 øre.

Men vent; her avviker vi straks fra det helt vanlige. Mamma jobbet, selv om hun var gift og hadde barn. Barnehageplasser var det ikke mange av på slutten av 1950-tallet; Selv da attpåklatten begynte i 1972, gikk bare tre prosent av norske barn i barnehage. Jeg tror de fleste ”vanlige folk” har stukket seg ut på noe vis, og her kan ulike søk hos Statistisk sentralbyrå hjelpe til å sette den digitale fortellingen i perspektiv.

Samfunnsansvar

På de fleste måter er mamma redusert til statistikk. På ett vis er det

trist. Det gjorde for eksempel sterkt inntrykk på meg å lese Jenna Baileys ”Can any mother help me? The true story of friendship through a secret magazine”. Boken fra 2007 er basert på materiale fra Mass Observation Archive ved universitetet i Sussex, England. Dette arkivet spesialiserer seg på britisk hverdagsliv. Dessverre finnes ikke tilsvarende kildebevaring i Norge.

Det er et mål å bevare flere privatarkiv gjennom SAMDOK (Samlet samfunnsdokumentasjon), men samtidig er arkivverden på vei over i såkalt funksjonsbasert bevaringsvurdering. Det siste betyr at arkivinstitusjonene vil prioritere arkiv fra aktører som hadde en viktig nok ”samfunnsfunksjon”: De som skilte seg ut med høy betydning og/eller unik posisjon. Her er en åpenbar rolle for de digitale fortellingene. De kan supplere toppene med bredde og variasjon.

Et større publikum

I en periode fantes en egen spredningsplattform for lokal og privat kunnskap: Digitalt fortalt. Digitalt fortalt ligger fortsatt som en søkbar side på internett. Her er det lurt å ta en titt på hvordan andre har brukt fortellingsformatet. Dessverre er siden stengt for nye innlegg, og markedet for en erstatning har ennå ikke demret for Kulturdepartementet. Her har du en mulig lobbysak for slektsforskemiljøene!

Mål om demokratisk deltakelse burde innebære en faktisk mulighet! Per i dag, har du to muligheter til å spre din digitale fortelling utover egne kretser: Du kan lage en fortelling med unike bilder, slik at et museum vil ta historien under sine

vinger og formidle den videre. For eksempel gjennom DigitaltMuseum, der det ligger materiell fra 172 norske museer. Eller du kan bruke You-tube.

Hvorfor fortelle?

Min mor ville aldri i livet brukt You-tube. Alt med mer enn tre knetter forble et mysterium. Selv synes jeg det er trist at hun aldri får se den morsomme historien jeg planlegger. Det var litt jobb å innse at jeg lager den for min egen skyld. Alt jeg vet om henne blir en hemsko for å rendyrke én historie. Kanskje jeg må lage flere filmer? Mitt tips er å tenke gjennom motivet for å lage historien, og målet den skal innfri. For meg, handler det mye om å bruke den digitale fortellingen som et ledd i å bearbeide at hun er død og aldri får møte datterdatteren hun maste så lenge etter. Pussig nok har jeg ikke samme behov for å dele pappas historie. Det er delvis fordi han var offentlig kjent. Men like mye fordi han var så lenge syk at jeg vennet meg til tanken. Dessuten var jeg glad i ham uten forbehold. Forholdet til mor var nærere, men også mer konfliktfylt. Vel, vi hadde en grei tone, så lenge vi ikke diskuterte ulv, innvandrere eller andre ting hun var mot og jeg var for.

Under teppet?

Morra di er ei heks! Sa faren til en klassevenninne til meg, da hans fraksjon hadde tapt en maktkamp i Oslo Maleklubb. Min mor var tilsvarende åpenhjertig overfor meg, men en kløpper til å holde på hemmeligheter. Særlig gjaldt det informasjon som i sin tid ble betraktet som skammelig eller pinlig. Jeg fikk vite alt for mye! For eksempel hvem som var adoptert, selv om de det gjaldt ikke visste det selv. Jeg er ambivalent til hvor godt den slags passer i en digital fortelling. På den ene side misliker jeg hemmelighold,

særlig innen familien. Jeg har også sans for den engelskspråklige ærligheten rundt ettermæle, der nekrologer ligger langt fra de norskes glansbildepreg. På den annen side er jo ikke mamma her til å forsvare seg lenger. Pluss at noen avsløringer også kan påvirke tredjepart. Med tid endres oppfatningen om skam. Riksarkivet forteller at åpenheten øker, samtidig som de fortsatt holder tilbake dokumentasjon på hvem som ble utsatt for seksualisert tortur under andre verdenskrig. Bidrar vi til å forflate historien hvis vi utelater mørkere sider? Eller skal historiene våre ta hensyn og formidle bare det forgjengerne ville fortalt?

Spar på stillheten

I en annen artikkel har Aina Johnsen Rønning skrevet mer om dataprogrammer du kan bruke til å lage digitale fortellinger. Jeg har brukt Moviemaker til filmen og Audacity til lydsporet. En fin ting jeg oppdaget med Moviemaker, er muligheten til å flytte begynnelsen av lydsporet, slik at du ikke setter i gang før tittelsiden har tonet ut. Du trenger mange bilder, særlig hvis du bruker muligheten til å la bildene gli over i hverandre. Akkurat som med powerpoint, er det et poeng å ikke overdrive bruken av effekter. Derimot kan overganger i historien markeres. Bruk gjerne også variasjon mellom billedtyper for å styrke opplevelsen av at historien din har flere ledd. Det fine med Audacity, er at du kan spille inn flere lydspor og kombinere dem, for eksempel hvis du vil nynne lavt selv i bakgrunnen. De viktigste lydsporetipsene er: Skaff en god lydopptaker. Spill inn et sted det er stille. Ta opp noen sekunder stillhet aller først. Stillheten skal du bruke til å lime inn i passe lengder andre steder i sporet. Slik kan du renke lydsporet for rusk; du klipper bort kremtelyder, høylydte innpust osv.

På skitur med mamma

Passe pinlig

Det som skal bli min første fortelling om mor, landet på ett aspekt ved henne: Hun var en utstoppelig syerske. Det kunne være pinlig nok! Hangen til gardin- og møbelstoffer. Periodene med bulkhandel av provencetrykk og gambisk batik. Jeg husker jeg ble utrolig glad den dagen jeg var så stor at hun ikke lenger kunne sy om storebrødrenes kunststoffbukser til meg. Men; hun sydde også den første ballkjolen min etter mønster fra Burda, for ikke å snakke om brudekjolen. Bunkene med Burda gikk til resirkulering, men jeg sparte på innholdet fra syskrinet hennes. Odde knapper, stoffrester og biter av bånd. Disse brokkene av glemt liv har jeg ført videre ved å sy dem, oftest for hånd, inn i dukkeklær til datteren min. Før eller senere kommer jeg så langt at jeg publiserer historien om Båndene til Mor. Inntil videre har jeg øvd meg på en fortelling inspirert av storebrors legeskrekk OG dilla på dorullnisser.

Den kan du se på You-tube!

<https://www.youtube.com/watch?v=ybC2Qwx4mJ8>

Bokanmeldelse av BØDDEL

ANMELDT AV SIGBJØRN ELVEBAKKEN

Om vi ser bort fra hendelser under Annen Verdenskrig og rettsoppgjøret etterpå, har vi ikke hatt noen juridiske dødsdommer i Norge siden Kristoffer Grindalen ble halshugget for rovmord på Even Dæhlin på Løten i 1876.

Torgrim Sørnes

Gynekologen og fødselslegen Torgrim Sørnes har gjort et stort arbeid med å dokumentere norske henrettelser i tidsrommet fra 1772 til 1876. Han har beskrevet forbrytelsene, rettsprosessene og hvordan dommene ble fullbyrdet i tre bøker, i alt 101 saker. Bøkene, «Ondskap. De henrettede i Norge 1815-1876», «Uten nåde.

De henrettede i Norge 1783-1814» og «Mørkets gjerninger. De henrettede i Norge 1772-1782», finns tilgjengelige i bokhandelen enten i papirformat eller som e-bok. I tillegg til bøkene har Torgrim Sørnes en nettside www.ondskap.org, der han har supplerende stoff til sine tre første bøker, blant annet en liste over de henrettede, forbrytelsen de ble dømt for, hvem de drepte, henrettelsesmetoden, hvilket år dommen ble fullbyrdet, alderen på den dømte, rettersted og hvem som var bøddel. Dette kan absolutt være nyttig for slektsforskere.

Siste gang forfatteren gjes-tet medlemsmøtet til DIS-Oslo/ Akershus i desember 2015, kom han direkte fra fødeavdelingen til Wergelandsalen på Riksarkivet, praktisk talt fra liv til død, da foredraget handlet om bødde-len Mathias Fliegenring, som endte sin karriere i Trondheim.

Boken «Bøddel. Mathias Fliegenring 1685-1729» har akkurat kommet i

salg, og jeg ser på den som en fortsettelse på prosjektet som ble startet med de tre tidligere bøkene, bare med et annet fokus.

Boken beskriver Mathias Fliegenring livshistorie, hans slektsbakgrunn, hvordan bøddelyrket gikk i arv i familien, en bøddels status i samfunnet med arbeidsoppgaver og ansvar og saker han var involvert i.

Mathias Fliegenring slekts-historie har røtter tilbake til Slesvig-Holstein, som var under dansk herredømme når bokens hovedperson ble født. Vi følger han fra læretiden i København, hans første selvstendige stilling som skarpretter i Helsingør fram til han får tilbud om å bli bøddel i Trondheim i 1721, en stilling han overtok etter mester Bård Jacobsen. Dette oppholdet i Trondheim skulle få en tragisk slutt.

Boken bygger på rettsmateriale stort sett fra Riksarkivene i København og Oslo og kan på den måten betraktes som en forløper i tid til forfatterens

tre andre bøker. Vi følger bøddelens reiser i Trondheims omland, fra Nordmøre til Namdalen.

Materialet som er brukt er rettsmateriale, bøddelens reiseregninger, fogdenes arkiv og kunnskap om byens offentlige liv (borgermestere, rådmenn, presteskap og andre høytstående personer) som hadde påvirkning på bøddelens liv og virke. Dette skjer ikke uten brodd, Torgrim Sørnes beskriver et samfunn preget av tette kontakter, korrupsjon og gjensidig beskyttelse med en skarp penn. Mange offentlige skikkelser blir konfrontert med sine egne løfter og at de bryter dem stadig vekk for å spare en skilling. Andre har ikke oversikt over hva de egentlig skal betale for bøddelens tjenester, og det utnytter Mathias Fliegenring i mange tilfeller.

Et annet element i boken, er hvordan bøddelen, hans familie og medhjelpere, blir sett på i samfunnet. Dette er ureine yrker. Bøddelen hadde ofte flere roller. Han kunne være hundefanger, mærraflåer, kirurg og ansvarlig for de som tok seg av renovasjonen i byen, rakkerne. Ingen av disse stillingene var vel ansett og andre innbyggere holdt lang avstand til disse. Ingen ønsket å være faddere til bøddelens barn. Det endte ofte opp med at den offentlige øvrigheten fikk pålegg av kongen å påta seg dette. De gjorde det ikke med stor glød.

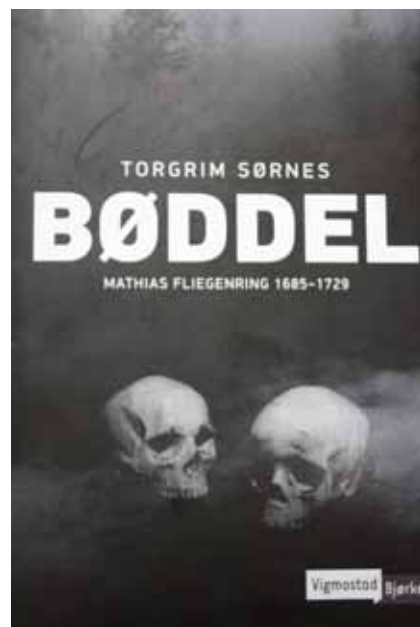
Mathias Fliegenring sleit med løftebrudd i forhold til kontrakten han hadde med myndighetene. Han fikk ikke pengene han ble lovet, husværet var uten tilstrekkelig tak og det blåste gjennom veggene. Hans sosiale omgang var med rakkerne, møllere og vertshusholdere eller andre med like lav status i samfunnet.

Forfatteren prøver å beskrive hvilke forhold norske bødler og deres familier levde under, med eksempel i Mathias Fliegenring. I dette tilfellet ender det tragisk, bøddelen utvikler av usikker årsak sinnssykdom, dreper sin to og et halvt år gamle datter med kjøkkenkniven. Malena Kristina var hans øyensten.

I motsetning til Torgrim Sørnes tre tidligere bøker, følger vi her bøddelen og ser hendelsene mest fra hans perspektiv. De andre bøkene tar for seg saksforholdene rundt henrettelsene og kan være ensformige å lese sammenhengende, jeg ville heller lese de i porsjoner. I «Bøddel. Mathias Fliegenring 1685-1729» leser jeg først og fremst en kronologisk livshistorie, som også belyser et samfunn langt fra den rettsstaten vi opplever i Norge i dag, et samfunn som gjorde stor forskjell på fattig og rik.

Torgrim Sørnes siste bok beskriver bøddelens posisjon og status i samfunnet på tidlig 1700-tall. Språket er lettest, krydret med kommentarer, lovtekster og digresjoner som setter hendelsene inn i en samfunnshistorisk sammenheng, ikke uten henspill til dagens samfunn med brodd og ironi. Historien er egentlig tragisk, men jeg humrer til en del underveis. Ikke alle personer framstilles med like mye sympati og medfølelse som hovedpersonen og hans familie.

Boken er et tidsbilde fra slutten av 1600-tallet og fram til hovedpersonen dør i fangenskap på Munkholmen. Forfatteren har ikke prøvd å beskrive bøddelens følelsesliv, men brukt de dokumenterte hendelsene til å fortelle en bøddels historie i kongeriket Danmark-Norge. Boken kan faktisk også gi

smakebiter på det rike rettsmaterialet som finnes for fordyping i enkeltpersoners skjebner. Her ligger styrken sett fra en slektsforskers perspektiv, som et eksempel på hva vi kan bruke for å fortelle personhistorier basert på rettsmateriale og andre kilder fra denne tidsperioden.

Et lite men må nevnes, men også et dilemma. Leserne av disse bøkene er nok ikke faghistorikere, kildehenvisningene er heller sparsomme. Forfatteren nevner på slutten av boka arkivverkene i Norge og København, men uten å gå nærmere inn på hvor vi finner det ulike materiale spesifikt. Det gjør det omstendelig å sjekke sannhetsgehalten i materialet, men hvis boken hadde vært spekket med henvisninger til originalmaterialet, ville den også vært svært tung å lese. Som populærvitenskapelig biografi tilfredsstiller den mine behov. Kanskje nettsiden vil vise seg å fylle behovene for kildehenvisninger etter hvert.

Dette er absolutt lesbart for alle med interesse for norsk historie. Sammen med Torgrim Sørnes' andre bøker ser jeg en viktig del av norsk rettshistorie. God lesning!

Slektsforskerintervjuet

FOTOS AINA JOHNSEN RØNNING

Aktiv kursholder i Vestfold!

LARS JØRGEN ORMESTAD INTERVJUET AV PER AASE ANDRESEN

Lars Jørgen Ormestad (født i 1980) er en aktiv slektsgransker fra Re kommune i Vestfold. Som aktivt medlem i DIS-Vestfold har han flere aktiviteter han er engasjert i.

Der i blant:

- Kursing av andre medlemmer og nybegynnere som ønsker å drive med vår hobby
- Kontaktperson for DIS-Vestfold sin undergruppe i Re kommune: DIS-Re.

Lars Jørgen har studert historie, så slektsgransking ligger tett opp til hans fagfelt. For å bli bedre kursleder har Lars Jørgen tatt fatt på studie innen pedagogikk.

Det var i 1998 Lars Jørgen startet med slektsgransking for fullt. Han ble utfordret av sin fars tante, som ønsket et etterslektstre i forhold til sine foreldre.

Det vil si at Lars laget et slektstre etter sine oldeforeldre på farssiden.

Det interessante med slikt dypdykk i slekten er at en får kjennskap til en rekke tremenninger som du mente å kjenne uten at en helt visste slektsforholdet med dem. Blant annet viste det seg at Lars Jørgen hadde gått i klasse med tremenninger uten å vite at de hadde et relativt nært slektsforhold.

Under samtalen kom vi inn på hvilket redigeringsprogram Lars brukte for å holde oversikt over sin familie og andre han har tatt med i basen.

Lars Jørgen informerte da om at han brukte det amerikanske programmet Brother's Keeper, et program som intervjueren også benytter. Vi var begge enig om at dette var et program som er enkel i bruk, og gir rimelige gode rapporter.

Med sine ca. 2000 personer har Lars Jørgen fått en stor del av sine aner inn i basen.

Slektsfaglig kom vi inn på ulike nettstedet vi kan søke i. Deriblant Digital-arkivet hvor dødsfallsprotokollene og Folketellingen fra 1910 blir hyppig benyttet.

Lars Jørgen Ormestad, Vestfold

Problemet med 1910-tellingen er at det er ganske mange skrivemåter på ulike navn, noe intervjueren sa seg enig i.

Vi kunne nok ha pratet lenge om vår felles hobby, men seminarledelsen kom for å få oss tilbake til foredrags-salen

Hvem tror du tapetserte Nittedal

SISSEL MARIT BUE INTERVJUET AV TROND GANGNES

- Det var ikke meg, sier Sissel Marit Bue i et intervju på slektsforum i DIS-Norge lørdag 14.mars 2015.

- Men det kan ha vært noen i min slekt, fortsetter hun og nevner 4 onkler og 3 søskenbarn av hennes far og hennes oldefar og tippoldefar som var sadelmakere / tapetserer. En god håndverkerslekt, kan man si.

Sissel Marit begynte sin slektsforskning for over 20 år siden etter det hennes far fortalte om slekta. Som så mange i samme situasjon fikk hun inntrykk av at det var noe som ikke ble fortalt. I tillegg var det en gammel tante som ikke ville fortelle om hennes farfar. Nysgjerrigheten ble vekket så det ble leting i Statsarkivene på mikrofilm og kirkebøker.

Det syntes som det man ikke snakket om var at oldefar var såkalt uekte. En annen kuriositet er at han ble født på datoen 100 år før Sissel Marit.

En tippoldefar ville man heller ikke snakke så mye om. Han reiste fra familien og dro til Amerika. Men tippoldemor var ikke tapt bak ei vogn. Hun tok med seg ungene og dro inn til Kristiania, og livnærte seg på manufaktur i Schweigaards gate.

Det ble sagt at tippoldefar ikke kom tilbake til Norge, men Sissel Marits undersøkelser avslørte at han var tilbake en tur i 1902, da tok han med seg yngste sønnen tilbake til Amerika.

Sissel Marit Bue, Oslo/Akershus

Dokumentene forteller og endrer historien hele tiden. Familien hadde alltid trodd at slekten på farmors side kom fra en storgård i Modum. Det viste seg at det ikke var så vel. Det var nok heller et lite bruk.

Emigrerte mormor til Amerika?

LIV OFSDAL INTERVJUET AV STEINAR WINNEM

Liv er 61 år, fra Oslo (bosatt i Vestfold) og har drevet med slektsforskning siden ca. 2002. Hvorfor ble hun slektsforsker? Hennes mor spurte henne om hun kunne finne ut mer om hennes besteforeldrene som angivelig skulle være emigrert til Amerika og ha etterlatt alle sine 6 barn i Norge.

Dermed la Liv ut en etterlysning i et forum hvor hun ba om hjelp til å komme i gang. Kunne noen der finne ut noe mer om mormors foreldre?

Dettemedførte at Liv fikk kontakt med en person som visste noe. Mormors foreldre flyttet slett ikke til Amerika.

Foto: Caroline Teinum Gilje

Liv Ofsdal, Vestfold

Men hvorfor fortalte mormor aldri noe om dette til sine barn?

Livs mormor kom fra fattige kår i Oslo og farmor kom også fra Oslo. Hun har opplysninger om dem i Oslo tilbake til 1700-tallet. Å følge slekter så langt tilbake i Oslo er ikke veldig vanlig siden folk ofte flyttet fra landsbygda til byene. Livs farfar kom fra Elverum og han har skogfinner

i sin slekt. Morfar er av Blickfeldt-slekt fra Danmark og Tyskland. Denne slekten er det forsket mye på og skrevet slektsbok om.

Livs 9x tippoldemor ble brent på bål for hekseri i Elverum i 1623. - Hun skal bl.a. ha ridd på en gris og helbredet syke med urter. Dette er godt og svært detaljert dokumentert i Elverum Bygdebok, forteller Liv.

Hun er ikke opptatt av hvor mange personer hun har i databasen sin eller hvor langt tilbake hun er kommet. Det er mer interessant å vite mer om hver enkelt person. Hvordan levde de? Hva jobbet de med? Hvilket samfunn bodde de i?

De gode historiene har hun i alle fall funnet i sin egen slekt.

Slektsforskeren Åge Nortun

INTERVJUET AV MAGNE MÆLE

- Bestefar snakket hele tiden om slekta vår, og vi var drittleie.

Dette forteller Åge Nortun, mangeårig slektsforsker og leder i DIS-Møre og Romsdal.

Men noe har åpenbart festet seg, for Åge arvet bestefarens notater etter sistnevntes ønske på 70-tallet. Fortsatt uten særlig interesse ble notatene liggende i en koffert i 20 år før Åge etter å ha blitt ufør etter en arbeidsulykke, bestemte seg for å begynne med en hobby. Nærliggende da var det å ta fatt i bestefarens notater og starte med slektsforskning. Dette var i 1997.

Med PC og programmet TMG begynte Åge å se strukturen og sammenhengen i bestefarens notater. Med dette på plass fortsatte det

med egen kildesøkning.

TMG ble utskiftet med Brothers Keeper i 2000 og Åge fortsatte med Embla i 2004. Åge bruker fortsatt Embla som til tross for rykter fortsatt lever i beste velgående.

Åge har nå en database på ca. 8000 navn, de aller fleste med gode kildehenvisninger. Slekta hans kommer stort sett fra Møre, men også ei grein fra Gudbrandsdalen med ei grein over til Sverige.

Det mest spennende å oppdage var ny slekt i Skottland og Amerika.

Åge håper at hans etterkommere i likhet med han selv etterhvert vil fatte interesse for stoffet han har samlet, men innser at tiden ennå ikke er riktig moden.

Åge Nortun, Møre og Romsdal

Fra å restaurere hanseatenes bygg til å bygge hanseatenes slekt

PER AASE ANDRESEN INTERVJUET AV LARS JØRGEN ORMESTAD

Bygningsingeniøren som arbeider med å holde Bergens gamle bygninger ved like, arbeider nå også med å bygge slektene til de som holdt til i husene. DIS-Hordaland samarbeider med Det Hanseatiske Museum i Bergen om å kartlegge slektene til hanseatene som var i Bergen fra 1650-1750, og Per Aase Andresen er med på det store arbeidet.

Per konkluderer med at han har holdt på med slektsforskning i over 30 år, men «bare» 20 år aktivt. Den snart 69 år gamle nestlederen i DIS-Hordaland arbeider ikke så mye med sin egen slekt lengre, fordi tiden går med til å hjelpe andre. Den første spiren til slektsforskningen kom allerede på starten av 80-tallet da en tremenning lagde en slektstavle som en oppgave på gymnaset. Det var etter at han fikk denne oversikten at det ballet på seg, og interessen økte.

På de godt og vel 20 åra han har holdt på med slektsforskning aktivt, har han samlet over 16 000 navn i basen sin Brothers Keepers. Ikke alle er i hans slekt, for han har brukt mange timer på å hjelpe andre til å finne deres slekt også. Han lager slektstrær til venner og bekjente, som regel uten noen form for godtgjøring. Noen gir en blomst eller vinflaske, og noen gir til og med penger, men det er naturligvis ingenting opp mot de utallige timene man må bruke for å lage et skikkelig slektstre, sier Per. Han har også gitt slektsbøker i gave til barnebarna, og da er det jo foreldrene som må sette pris på dem.

Han har nå gitt til den første konfirmanten, og det så ut som at han også satte pris på den, forteller han videre.

Det er dessverre vanskelig å få barna interessert lengre tilbake enn der man har bilder til å illustrere boka, og de timene man bruker for å finne tilbake til 1600-tallet er kanskje ikke verdt det. Likevel er det viktig, og Per forteller at han ikke har sansen for de som gransker slekta 4 generasjoner tilbake på en gren – og er ferdig.

Det er jo det som er gøy med slektsforskning, at man aldri blir ferdig. I min egen slekt har jeg enda ikke sett noe særlig på Sverige, selv om jeg har noen personer derfra. Det får komme etter hvert. I tillegg kommer det stadig nye grener på stammen, barna finner seg partnere og nye slekter må finnes. Det at barna har funnet seg partnere i Spania og Frankrike kan jo være en utfordring, men heldigvis kan man dele slektsforskningen med de familiene det gjelder. «Man trenger jo ikke å finne opp kruttet to ganger», sier Per med et smil.

Den tingen Per opplevde som leit var at mange av de eldste slektningene som kunne fortalt mye dessverre hadde gått bort når interessen hans ble vekket. Mens Per selv var i ungdommen var han lite interessert i å lytte når de gamle snakket om sin ungdom, og da interessen ble vekket

Per Aase Andresen, Hordaland

var det for sent. «Jeg har ingen konger eller keisere, men mange prester og lensmenn» sier han. Størstedelen av anene er husmenn og arbeidere, slik som det er for de fleste andre.

På spørsmål om Per har noen hanseater i sin egen slekt, så kommer svaret raskt – jeg har ikke funnet noen enda. Han har derimot hjulpet noen andre som han klarte å følge helt tilbake til hanseatene. I min familie er den mest spennende kanskje sjørøveren Rustung fra Sunnhordaland, avslutter han – uten å utdype noe mer om denne personen.

Slektsforskeren Steinar Winnem

INTERVJUET AV LIV OFSDAL

Han hadde hørt at han var av samisk slekt så han gikk til sin farmor og spurte om dette, hvorpå hun så på han og snudde. Dette skulle det tydeligvis ikke snakkes om.

Steinar Winnem, Buskerud

- Hvordan startet du med slektsforskning?

Jeg hadde et søskenbarn som flytta til Oslo og som hadde forska på slekta. Dette virket spennende, men jeg startet først flere år senere (på 1980-tallet). Det første jeg gjorde var å gå på et kurs om å starte med slektsforskning hos Friundervisningen i Oslo.

På den tiden jeg begynte var det ingen kilder på nett, så da måtte jeg reise rundt på arkiver. Siden jeg var i jobb ble det til at jeg var aktiv i perioder når det var tid til det.

- Hvor kommer etternavnet ditt, Winnem, fra? Det høres ikke norsk ut?

Navnet kommer opprinnelig fra Vanse på Lista, Vest-Agder og er en omskriving av gårdsnavnet Vinheim. Slekta fra Lista flytta etter hvert til Evenes i Nordland.

- Har du andre ting du vil trekke fram fra slektshistorien din?

En gren kommer fra Tyskland, Burchard. Det finnes ei som vet en del om denne grenen, men som ikke er villig til å dele.

mormor-sida mi kommer fra Nordland og farmor-sida, med etternavnet Ravn, kommer fra Harstad-området i Troms.

Winnem-slekta finnes nå i flere land, både i Europa, USA og Australia. Alle med etternavnet Winnem er i slekt.

Jeg har og fått henvisninger på e-post som har løst slektsnøtter jeg har hatt. Jeg har min egen slekt-side winnem.com i tillegg til at DNA-materiale har vært til hjelp.

Bunaden som slektshistorie

AV MARIT ASCHEHOUG

Familien har mange bunader, forskjellige bunader. Noen er kjøpt på postordre og er slett ikke godkjent av bunadpolitiet. Noen er veldig godkjent, men eieren bruker ikke luen og tillater seg joggesko på en slitsom 17.mai. Men alle forteller en historie.

Min egen Follobunad, forteller en trist historie. Mannen min døde alt for tidlig, og i alt kaoset rundt dødsfallet, dukket det opp noen forsikringspenger. Ikke så stort beløp, det ville bare forsvunnet i regningshaugen, hvis ikke jeg hadde bestemt meg for at dette skulle være en gave fra han som var borte. Komplette Follobunad ble bestilt fra godkjent bunadsyverske og sølv innkjøpt. For de som gjerne vil sjekke stavnsbåndet, så ligger Aschehoug gård i Ås – i Follo.

Men jeg hadde bunad før denne. En vakker grønn Vest-Telemark bunad sydd av Anne Bamble (1884-1972). Stavnsbåndet her? Overhodet ikke.

Jeg skulle være forlover i et bryllup for mange år siden. Bryllupet skulle holdes i en dal der bunadstradisjonen var sterk, og bruden hadde brodert sin egen bunad. Jeg averterte i lokalavisen der jeg bor for å leie en bunad den helgen. Jeg fikk masse svar fra enkemenn som satt igjen med konas bunad innerst i skapet.

Jeg bestemte meg for å oppsøke en eldre dame som sparte på bunader og hadde mange. Valget falt på den grønne fra Telemark, og jeg dro lykkelig i bryllup og følte meg fin.

Bunaden ble rensert og levert pent tilbake, men damen mente jeg burde kjøpe den av henne for jeg kledde den så godt. Jeg løp til banken! Nå har den gått arv til eldste datter. Hun

behøver ikke forklare stedstilhørighet til Telemark. – Jeg har arvet den etter moren min, er alt hun behøver å si.

Men jeg skulle gjerne visst hvem Anne Bamble sydde bunaden til og hvem som hadde eid den før oss. Anne Bamble sydde bunader til kronprinsesse Märtha, tre ganger.

Den ene forsvant i brannen på Skaugum 20.mai 1930. Den andre forsvant under krigen da Skaugum ble brukt av nazister. Den tredje bunaden er det prinsesse Märtha Louise som arvet. Mønsteret heter «Prinsessemonster», selvsagt.

Men vi har flere. Farmor sydde i sin tid en Hallingbunad. Hun er borte, men bunaden lever. Og til 17.mai i år fikk jeg gleden av å presse og gjøre i stand en barnebunad som i alle fall er nærmere 40 år gammel. Han er syv år, han som nå skal bruke den.

Hva er vitsen med disse personlige bunadfortellingene? Klær har historie. Nå som det har vært 17.mai og nesten alle landets bunader har vært ute i frisk luft, er det kanskje lurt å skrive ned bunadens historie og legge historien sammen med bunaden.

Ikke bare bunader. På gamle gårder kunne man finne kister med festklær fra lengst forgangne tider. Men historien bak klærne var borte. Hvem eide dem? Hvem sydde dem?

Anne Bamble sydde denne bunaden på 30-tallet. Men vi skulle så gjerne visst til hvem og til hvilken anledning. Klær har også historie, om mennesker.

Ble de laget til en spesiell anledning? Tenk om det hadde ligget en liten lapp i kista.

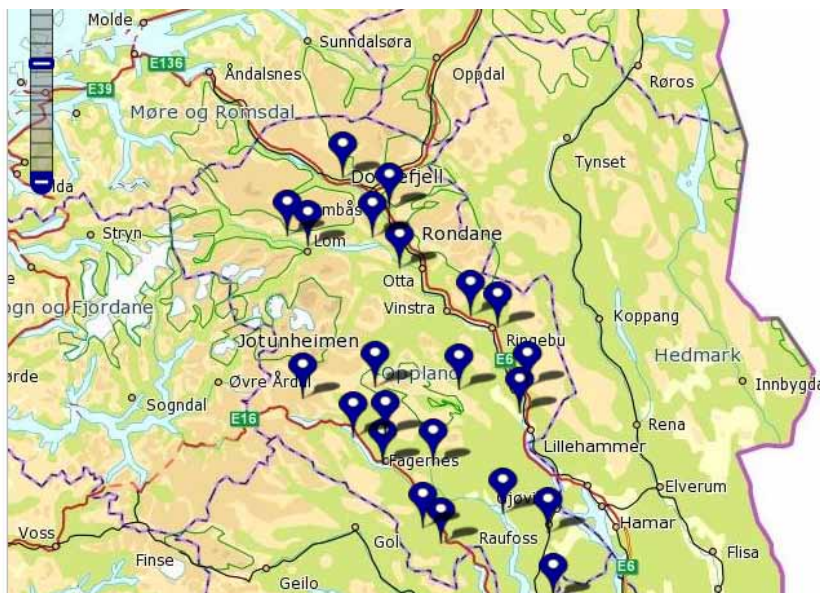
Jeg har liggende tre festkjoler etter moren min som nå ville vært 107 år om hun hadde levd. Jeg skal skynde meg å skrive ned historien bak de tre kjolene og feste dem på plagget. Så kanskje de ikke går på loppis, men får leve videre som gode minner med historie om menneskene som bar dem.

Guide til norske bygdebøker

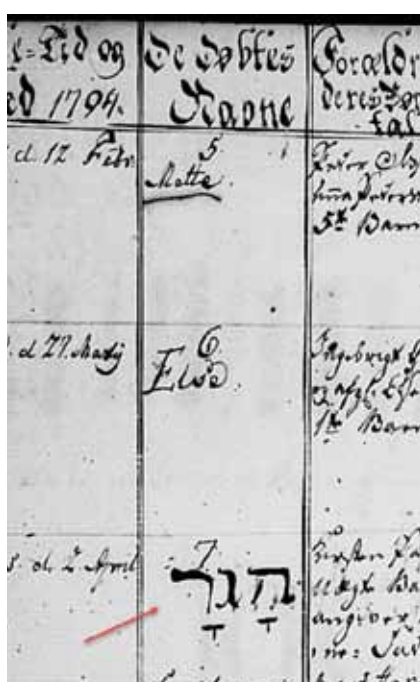
En nyttig kilde til bygdebøker er guiden som Arne Brekke har laget og lagt på nettsidene til universitetet i Nord Dakota. Nå har han passert hele 1600 bøker, og du kan lett manøvrere deg på siden via kartet eller fylkesnivå (District) og kommuneniva (Municipality).

Guide to the Arne G. Brekke Bygdebok (Genealogy) Collection:
<http://library.und.edu/special-collections/bygdebok>

Hebraisk i norske kirkebøker?

Ja, det oppdaget jeg faktisk i en kirkebok fra Ofoten!

Etter noen spørsmål på ulike fora kom man fram til at dette var hebraisk, og at det ikke var helt uvanlig i kirkebøker nord i landet.

Et forslag gikk på at presten i denne kirkeboka skrev inn dåpsnavnet med hebraisk skriftspråk – men det var ikke helt gjennomført i denne kirkeboka.

Det kunne virke som det var på de uægte fødte barna dette ble gjort?

<https://media.digitalarkivet.no/kb20071102630451>

I andre kilder sto hun oppført med dåpsnavnet Agun/Agur/Agaaard/Hagar – så her var det bare å føre inn de navnevariantene jeg fant, med dertil hørende kilder.

På bilder er et utsnitt av dåpsinnførselen – det var flere hebraiske innførsler senere i kirkeboka, så det var ikke bare denne ene.

Jeg har aldri sett noe lignende før – kanskje andre har sett det?

Liv Ofsdal
lofsdal@gmail.com

Gravstøtter

Oppildnet av anmodning og gravstøtter på side 44 i nr 1/2 2015 sender jeg en støtte jeg fant under et besøk på Ognå kirkegård i Hå kommune/Rogaland.

Har aldri før eller senere (ca. 80 år) sett noe som har gjort et slikt inntrykk på meg som denne.

Mvh
dn 22705 Louis Messmer

Illustrasjonsbilde fra Vestre gravlund, Oslo

Overslag over antall aner i gitte slektsledd

Er vi i kongelig slekt?

Noen påstår at de stammer fra Harald Hårfagre som levde for ca. 1200 år siden (800-tallet) og viser til anetrær. Men bortsett fra de mer eller mindre godt dokumenterte kongerekkene og deres medlemmer, så er slike påstander neppe holdbare. Imidlertid kan det være av interesse å gjøre noen grove estimater for å si noe om sannsynligheten for at man kan ha arvet noen av de Hårfagriske gener.

En enkel modell er som følger:

Anta at én generasjon er i snitt 30 år. Det er da $1200/30 = 40$ generasjoner siden Harald levde.

Ut fra vanlig forplantning har en person to foreldre, fire besteforeldre, åtte oldeforeldre osv.

Dersom man (veldig grovt) antar at ingen av anene overlapper, dvs. samme ane opptrer i flere grener på anetreet, så er det enkelt å regne antall tipp-tipp-tipper for førti ledd bakover.

To foreldre, fire besteforeldre osv. utgjør en multiplikasjon som er slik: $2 \times 2 \times 2 \dots 2$, hvor antall totalt er lik antall generasjoner bakover (2 for foreldre $2 \times 2 = 4$ for besteforeldre osv.).

Tilbake til Harald Hårfagre er det 40 to-tall som skal multipliseres.

Da kan vi gjøre følgende forenkling. For 300 år, som er 10 generasjoner, får vi 2 multiplisert med seg selv 10 ganger = 1024, som vi avrunder til 1000. Dvs. vi hadde rundt 1000 aner for 300 år siden. Vel og merke hvis vi regner uten reduksjoner pga. overlapping.

Går vi 600 år tilbake får vi $1000 \times 1000 = 1$ million (!). 900 år tilbake (Kong Sverres tid) blir $1000 \times 1000 \times 1000 = 1$ milliard, og til slutt 300 år til, og vi kommer til Harald Hårfagre får: 1000 milliarder, eller et ett-tall med 12 nuller bak.

Dette anslaget er selvsagt helt urealistisk – vi er rundt 7 milliarder på kloden nå, og hvor mange mennesker levde på 900 tallet? Men tallet sier en del om at det har vært nokså mange gjengangere på anetreet. En annen ting er at selv om 1000 milliarder er langt fra riktig, så sier det en del om genespredning over et antall generasjoner. Tallet blir fort enormt. Og så sant man ikke har levd i totalt avsondrede samfunn uten kontakt med andre grupper, så er spørsmålet til slutt: hvordan kunne vi unngått ikke å være i slekt med Harald Hårfagre?

Norges første konge hadde forøvrig ifølge Snorre avkom med et større antall damer. Han satte med det et kongelig eksempel for både ekte og uekte barn. Det er ingen tvil om at han spredte sine gener som kan ha havnet i noen og enhver.

Harald Hårfagre i slaget ved Hafrsfjord. Maleri av Ole Peter Hansen Balling (1823–1906) i 1870. Harald Hårfagre av Ole Peter Hansen Balling / Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design. Falt i det fri (Public domain)

Thor Hjalmar Johannessen

Jeg har med interesse – og litt undring – lest din artikkel "Hva har du i bokhylla di".

Interesse om det du skriver om bokhylla.no

Undring over noe av det du skriver om din bestefar i Bodø – pølsemakeren.

Du skriver bl.a. at "faren er selvsagt at man går seg vill i jakten etter spor...". Og her lurer jeg på om du kanskje har gått deg litt "vill – uten

at det kanskje har noen stor betydning for lesere flest.

Du omtaler Nordlands Avis på en måte som gjør at jeg tror de fleste tror det var **Nordlands** Avis. Avisen var imidlertid en liten "blekke" som ble utgitt som lokalavis på Hemnesberget (litt sør for Mo i Rana) – hvor for øvrig jeg ble født og båret.

I den grad Nordlands Avis skrev om pølsemaker Andvik, var det nok Alf Andvik som var pølsemaker ved Hemnes Samvirkelags kjøttavdeling – en mann jeg husker meget godt. Som sagt – ikke den store betydningen for lesere flest...likevel

Holger Zachariassen

Fotograf: Øystein Breivikås

Mortinus Lid på Sakshaug nye kirkegård på Inderøy:

<http://www.disnorge.no/gravminner/bilde.php?id=3393282>

Hei, jeg tenkte jeg skulle bidra med en litt spesiell gravstøtte fra Sakshaug nye kirkegård på Inderøy.

Forhåpentligvis er det Mortinus (Morten) Lid selv som har kommet med valget av ord på gravstøtten,

men det er vanskelig å si om det er gjort med humor eller alvor.

Morten ble født 1840, og jobbet som tjenerdreng på Prestegården og døde ugift i 1908 av hjerneslag.

Døde og begravede (Sakshaug/Inderøy) 1908 - nummer 9:

<https://media.digitalarkivet.no/kb20060210030525>

Yngve Langmyhr

Utvikling av nytt viktig verktøy for slektsforskere

Som kjent er DNA-teknologien blitt utviklet. Det er nå en stor oppgave for DIS-Norge å utarbeide et pedagogisk kurs som kan lære medlemmene hvordan teknologien kan benyttes i den daglige slektsforskningen. Vi kan på denne måten utvikle oss et langt steg videre. Denne teknologien må bli et godt hjelpemiddel for DIS-Norges medlemmer.

Det har vært arrangert lokale DIS-møter der man har diskutert bruken av DNA-anvendelse i slektsforskningen, men disse ustrukturerte og lite pedagogiske møtene gjør at temaet virker meget komplisert for medlemmene som møter, og frafalt av interesserte medlemmer fra disse

«kursene» er stort. Teknologien er også meget komplisert for en som ikke kjenner den. Jeg har selv vært medlem av DIS-Norge i mer enn 15 år og har deltatt på et par slike møter. Markedet domineres av forretningsmessige interesser. Det virker som det er svært viktig at vi kjøper analyser. Et kursopplegg bør være nøytralt i forhold til kommersielle interessegrupper.

DIS-Norges styre bør drøfte om foreningen bør utarbeide et slektsforskerbrukerorientert kurs i DNA-anvendelse som verktøy. Ved utarbeidningen bør det delta noen som kjenner teknologien til bunns,

og ikke minst bør det være brukere med som skal anvende systemet, slik at det ikke blir for høyttravende og teknisk. Kanskje deltagere fra Høgskulen i Volda, som DIS-Norge tidligere har samarbeidet med, og som har erfaring med Massive Open Online Course også bør være med? Det vil være i DIS-Norges ånd med et online kursopplegg.

Kurset bør være tilgjengelig for alle medlemmer av DIS-Norge. Jeg tror dette kan være en ny giv i foreningens medlemsverving og også for å beholde medlemmer som har vært med en lengre tid.

Paal Røiri

Big Y

TEKST AV AINA JOHNSEN RØNNING

Y-kromosomet arves omtrent uforandret fra far til sønn. Dette følger dermed den direkte farslinje bakover, agnatisk linje. Det betyr at man kan følge mannsslekten tilbake til «ur-Adam». Målet er å kartlegge alle – og skape «the Big Y».

Jo flere slektsforskere som tester seg, jo bedre er det. Man kan nemlig bruke Y-DNA-testen til å finne *treff* blant menn som har nesten identisk Y-DNA (**STR-markører**) og som man dermed vil ha en *felles* ane med i direkte farslinje. Dette kan brukes til å teste flere menn med samme stamfar, og kontrollere at slektsforskningen stemmer. Tester man flere menn med direkte farslinje fra samme stamfar får man *verifisert slektsforskningen*.

Testen viser også hvilken *Y-haplogruppe* man tilhører, f.eks. om man tilhører en av de tre vanligste haplogruppene i Norge. Gjennom **SNP-testing** kan man også finne en undergruppe av haplogruppen.

Finner klaner, ikke personer

Resultatlistene for Y-testene ligger tilgjengelig for norske slektsforskere på Norgesprosjektet DNAs lister, med opplysninger om *eldste kjente ane i den direkte farslinje* som er testet.

<https://www.familytreedna.com/public/Norway?iframe=yresults>

Carl Birger van der Hagen mener det er nyttig at man kan følge Y til "tidens morgen", dvs. til "ur-Adam", men at det som er kommet til av varianter som kan følges, gir en liten grad av persontilknytning.

- Det er vel en stund til man kjenner den fulle betydning av såkalte eksakte treff på Big Y, dvs. med det nye og voksende arsenalet av Y-Snp'er. Forgreningene av Y-treet er i stadig utvikling (og endring), og det er utvilsomt mye interessant å hente. I noen grad kan man vel få tilfredsstillelse ved å finne klantilslutning eller tilhøre en familie, sier van der Hagen.

Y-snp, kalt Y-snipper, er enkeltbasemutasjoner i Y-DNA, som i stor grad bestemmer forgreninger på Y-treet. Y-trær kan bl.a. hjelpe ved å bestemme farslinjer for en slektsforsker.

- Y-trær har vært kjent i mange år og har vært brukt siden 1980-tallet! Det er mange forskere som har bidratt til dette, mest kjent er kanskje Chris Tyler Smith i UK, sier van der Hagen.

Stadig utvikling

Lett er det ikke å holde tritt med DNA-forskningen. Men, får man treff på en person som har en levende i farslinjen med Y-DNA test kan man ved hjelp av litt utregning med Y-snp finne rett person i treet og få et sikker utgangspunkt. Eller man kan bruke kryss-DNA-testing for å bekrefte folk i treet. Dermed kan man finne personer og få et tre lengre tilbake i tid og få knyttet sammen fortid og nåtid. I motsetning til tradisjonell slektsforskning trenger man hele tiden å lese seg opp fordi stadig nye verktøy blir tilgjengelig samt nye prosjekter man kan bli med på når man vet hvilken haplogruppe man hører til i. Fordelen ved å kunne finne geografiske punkter å lete fra er såpass stor at få nå ser for seg en fremtid for slektsforskningen uten å gå via DNA.

Tips fra danskene

HENTET FRA SLÆGT OG DATA - DIS-DANMARK

Danskene tar karteknologien helt ut og gir oss flyfoto fra fortid og nåtid - samtidig.

Kart fra 1956

Britiske Royal Air Force fløy over Danmark i 1954 og tok flyfoto over landet.

På siden <http://map.krak.dk/> er det et morsom funksjon der du kan søke på et sted i Danmark, velge «luftfoto fra 1954» (øverst til høyre under «hybrid etc»), zoome inn og

dra musepekeren over landskapet. Da får du landskapet fra 1954 i sort/hvitt og dagens landskap i farger. Veldig kult, og nyttig om du har slekt i Danmark i denne perioden.

Oppløsningen er såpass bra at du kan gå ned på bygningsnivå og studere detaljer.

Visste du at du som medlem hos Slegt og Data kan få medlemsfordelene hos DIS-Danmark?

DIS-Danmark og Slegt og Data har inngått avtale om felles medlemsskap. Dette innebærer fulle medlemsrettigheter og fordele for alle betalende medlemmer i begge land, også tilgang til danskenes blad, som kan leses i sin helhet på www.slaegtogdata.dk.

Gjør som forklart her: <http://www.disnorge.no/cms/gratis-medlemskap-i-dis-danmark>

Eksempelet under er fra Viborg og vi ser landskapet både fra 1854 og dagens i farger på samme bilde

Bildene er hentet fra nettsiden til Museum Sønder Jylland <http://denstorekrig1914-1918.dk/>

Knut Bryn og andre blogget i 2014 dag for dag fra Eidsvold med 100 års etterslep. Nå gjør danskene det samme fra hundreårskrigen.

21. maj 1916 – De faldne

Carstensen, Bahne (RIR76) – Frankrig.
 Frost, Peter Friedrich (RIR86/1) – Givenchy, Frankrike.
 Gaarde, Rasmus Nielsen (RIR90/5) – Verdun, Frankrike.
 Hansen, Broder August Andreas
 Hansen, Hans Peter (RIR86/2) – Givenchy, Frankrike.
 Mikkelsen, Hans Olesen (1890-1916) – Frankrike.
 Moos, Hans Lildholdt (1889-1916) – Vimy, Frankrike.

Den Store Krig 1914-1918

Museum Sønder-Jylland har laget en nettside med daglige oppdateringer om Første Verdenskrig med 100 års forsinkelse.

Formålet er å formidle historie og dele arkiver og fotografier om Sønderjylland og sønderjyder under Første Verdenskrig 1914-1918.

Nettsiden prøver å kartlegge alle fra Sønder-Jylland som var med i krigen, og samle det som måtte være av bilder, dagbøker etc. Man får også et fint overblikk over krigens forløp – hvor slagene sto og tidslinje.

Men, først og fremst er dette en dag-til-dag-oppdatering om hva som skjedde i krigen for 100 år siden, med

dagboknotater fra dansker i fronten.

Spennende!

Krigen i 1864

Peter Laue Petersen fra Sarup på Als deltok som soldat i krigen i 1864 på dansk side. Under krigen skrev han løpende dagbok om sine opplevelser, og disse dagboks-opptegnelser avskrev han som 67-årig i 1908 i en beretning "til minde om mig for mine Efterkommere". Det er denne beretningen nettsiden 1864live.dk har publisert som dag-til-dag-oppdateringer.

Med novemberforfatningen i 1863 lagde den danske regjering en fellesforfatning for kongeriket Danmark og hertugdømmet Slesvig. Men

grunnloven fra 1849 gjaldt ikke Slesvig, selv om dette hadde vært de nasjonal-liberales hensikt siden 1849. Dette skrittet turte regjeringen ikke ta, så lenge hele den sydlige delen av Slesvig ikke ønsket å inngå i kongeriket. I Sydslesvig ønsket man tvert i mot at Slesvig og Holsten ble opptatt i Det tyske Forbund.

På nettsiden til museet i Sønder-Jylland ligger en historietime om denne krigen, som ende med at Danmark måtte gi fra seg Slesvig og Holsten: <http://www.museum-sonderjylland.dk/siderne/museerne/dybbol-banke/10-Krigen-1864.html>

(Tipsene er hentet fra Slægt og Data – DIS-Danmark)

Släktforska i Sverige

ArkivDigital har källmaterialet

Aldrig förr har det varit enklare att finna förfäder och släktingar i Sverige!

ArkivDigital digitaliserar sedan ett tiotal år svenska kyrkböcker och annat källmaterial och gör dem tillgängliga på internet.

Med ett abonnemang får du tillgång till ArkivDigitals ständigt växande databas med över 110 miljoner sidor med gamla dokument. Du kan söka dina förfäder och släktingar i hela Sverige (och på Åland) i födelse-, vigsel- och dödböcker,

flyttningslängder och i de så kallade husförhållningslängderna (se bilden), ett slags kontinuerligt förda folkräkningar (folketellinger).

Passa på att prova ArkivDigital gratis och leta efter dina svenska släktingar inte bara i kyrkböcker utan också i bouppteckningar, militära rullor, skattelängder, fängelsearkiv, rättegångsprotokoll och sjömanshushandlingar.

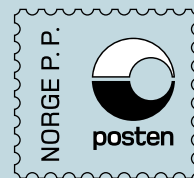
ArkivDigital låter dig släktforska i Sverige när du vill och så mycket du orkar!

www.arkivdigital.se

ArkivDigital
Din nyckel till historisk kunskap

ArkivDigital digitaliserar historiskt källmaterial med nyaste teknik och tillhandahåller bilderna via internet åt historiker, släkt- och hembygdsskare och andra intresserade. Bolaget startade 2005 och har ca 35 anställda och 370 aktieägare.

Returadresse:
DIS-Norge
Øvre Slottsgate 2B
NO-0157 Oslo

God sommer!

*Båtliv ved Arendal. Foto: Birger Dannevig Arkivreferanse: Landslaget for reiseliv i Norge (PA-722_Uaa6, 34)
Lisens: cc by (Bildet kan brukes og deles fritt til alle formål). Fra Digitalarkivets historiske billedarkiv.*